

ΣΥΛΛΟΓΗ

ΠΟΙ

ΦΑΙΝΑ ΤΙΝΑ

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΒΙΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΑΥΤΟΥ.

ΥΠΟ

N. ΚΟΤΖΙΑ;

Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου ΑΘΗΝΩΝ.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ Δ. ΛΘ. ΜΑΥΡΟΜΑΤΙ

(Ὁδὸς Αἰόλου ἀριθ. 337.)

•••••

1855.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ.

ΕΠΙΧΕΙΡΩΝ και ἐν ἰδιαιτέρῳ φυλλαδίῳ νὰ δημοσιεύσω τὴν πραγματείαν ἐκείνην, τὴν ὁποίαν τὸν ὀκτώβριον τοῦ 1854 ἐν τοῖς ἀριθμοῖς 151—156 τοῦ Πανελληνίου πρὸς μνήμην καὶ τιμὴν τοῦ ἀνδρὸς κατεχώρισα, κρίνω ἀναγκαῖον νὰ ζητήσω συγγνώμην παρὰ τῶν ἀναγνωστῶν ἐμοῦ καὶ διὰ τὸ σύντομον καὶ διὰ τὴν ἄνευ συναφείας μετὰ τῶν ἄλλων συστημάτων αὐτῆς ἀνάπτυξιν, διότι αὕτη ἀποβαίνει διὰ ταῦτα τοῦλάχιστον ἀσαφής, ἵνα μὴ εἶπω ὅλως ἀκατάληπτος.

Ὁ λόγος οὗτος, νομίζω, ἦτο ἀρκετὰ ἰσχυρὸς, ὥστε νὰ μὲ ἀποτρέψη τοῦ νὰ δημοσιεύσω τὴν περὶ ἧς ὁ λόγος διατριβὴν, εἰάν δὲν ὑπερίσχυε τὸ αἰσθημα τῆς βαθείας ἐμοῦ πρὸς τὸν ἄνδρα εὐγνωμοσύνης ἀφ' ἐνός, καὶ ἡ προτροπὴ ἀξιοτίμων φίλων μου ἀφ' ἐτέρου.

Οὐχ ἦττον δὲ μ' ἐνεθάρρουνεν εἰς τοῦτο καὶ ἡ ἰδέα, δὲ οἱ ἀναγνώσται, λαμβάνοντες ὑπ' ὄψιν, ὅτι ἐν νεκρολογίαις οὔτε μεγαλητέρα ἐπέκτασις ἐπιτρέπεται, οὔτε συνάφεια μετὰ τῶν ἄλλων συστημάτων νὰ τηρηθῆ δύναται, ἔσονταί ἐπιεικεῖς διὰ τὰς εἰρημένας τῆς πραγματείας ἐλλείψεις.

Τὴν ὅλην δὲ τοῦ ἀνδρὸς φιλοσοφικὴν ἀνάπτυξιν νὰ ἐκθέσω ἐπιχειρήσας ἐσπούδασα ταυτοχρόνως ἐν τῇ ἐκθέσει

καὶ ὅλας νᾶ συμπεριλάβω τὰς ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ ἐπόψεις,
ἵνα ἐνόμισα, ὅτι οὕτω καὶ μόνον καὶ ἡ ὀρθὴ κρίσις ἐπὶ
τοῦ συστήματος τοῦ Σχελλιγγίου φέρεται, καὶ ἡ προσή-
κουσα τιμὴ αὐτῷ ἀποδίδεται.

Κατὰ πόσον ὁμως ἐπέτυχον, ἀρμόδιοι εἰς τοῦτο κριταὶ
εἰσὶν οἱ περὶ τὴν φιλοσοφίαν ἀσχολούμενοι, καὶ αὐτῆς
κἀτοχοὶ ὄντες.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 18 Ἀπριλίου 1855.

Ὁ συγγραφεὺς.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΑΝ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ

ΟΛΙΑ ΤΙΝΑ

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΒΙΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ

ΤΟΥ ΣΧΕΛΛΙΓΓΙΟΥ.

•••••

ΠΑΡΧΟΥΣΙ λίθοι πολύτιμοι, οί ὅποιοι κρατύνοντες τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐπεκτείνουσι τὴν ὕρασιν αὐτῶν. Οὕτως ἐνεργοῦσι διὰ τῆς παρουσίας τῶν καλῶν ἀνδρῶν, οί ὅποιοι ἀκλόνητοι ὄντες κατὰ τὸν νοῦν, ἀγνοοῦν κατὰ τὴν βούλησιν, στερεοῦνσι καὶ διατηροῦσι τὸν ὅλον τῶν ἐπιστημῶν κύκλον.

Ὁ ἀνὴρ, ὅστις πρὸ 60 ἤδη ἐτῶν ἐν τῷ ἐπιστημονικῷ ὀρίζοντι τῆς Γερμανίας, ἢ βέλτιον εἰπεῖν τῆς Εὐρώπης, ἀνέλαμψε, καὶ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης μέχρι σήμερον ὡς φαινὸς ἀστήρ ὑπὲρ πάντας τοὺς νότας τῆς αὐτοῦ ἐποχῆς ἱστάμενος ἐρώτιζε τὰς ὁδοὺς ἀπάσης τοῦ πνεύματος, ἣν Φρειδερίκος Βιλέλμος Ἰωσήφ Σχελλίγγιος, τοῦ ὁποίου τὴν στέρητην ἕρηναι σήμερον ἡ Γερμανία, διότι στερηθεῖσα τοῦ μεγίστου τῆς ἐποχῆς φιλοσόφου δὲν ἔχει οὔτε αὐτῷ ἐφάμελλον, οὔτε ἰκανὸν ὅπως αὐτὸν διαδεχθῆ.

Παρήρησά μοι εὐλογῶ ὅτι ἀναδεχόμενος νὰ εἶπω, ἂν καὶ ἐλίγα, περὶ τε τοῦ βίου καὶ τῆς φιλοσοφίας τοῦ ἀνδρῶς, ἀναδέχομαι ἔργον δυσχερὲς καὶ τῶν δυνάμεων ἐμοῦ ἀνώτερον· τοιοῦτον ἔργον δύναται μόνον αὐτοῖς ἀνδρῶσι οὐρανοῖς, ὅσοι ἐν πνευματικῇ συγκοινωνίᾳ μετ' αὐτῶν ἵστανται, ἢ αὐτῶν ἀνώτεροι, διότι αὐτοὶ καὶ μόνοι δύναται εἰς τὸ διανοητικὸν αὐτῶν μεγαλεῖον νὰ ἐπιέλθωσι, καὶ ὡς ἀριστοὶ ζωγράφοι νὰ ἐξοικονώσωσιν αὐτὸ, ὅλον, καὶ ἀξιοπρεπῶς.

Ἐπειδὴ δὲ τὸ μεγαλεῖον τοῦ ἀνδρὸς δὲν ἀναφαίνεται ἐν τῷ πρακτικῷ βίῳ, ἀλλ' ἐν τῷ ἐπιστημονικῷ, διότι ἐν αὐτῷ ἀνεδείχθη μέγας, καὶ κατὰ τὴν δόξολογίαν τῶν συγχρόνων αὐτοῦ ὁ μέγιστος τῆς ἐποχῆς φιλόσοφος, εἶναι εὐλογον ὥστε αὐτὴ νὰ ζητηθῇ ἐν τῇ ἐπιστήμῃ.

Ὁ μέγας οὗτος ἀνὴρ γεννηθεὶς τὴν 27]15 Ἰανουαρίου 1775 ἐν Λεομβέργῳ τῆς Βυρτεμβέργης κατετάχθη μόλις περὶ τὸ 13 ἔτος εἰς τὸ ἐν Τυβίγγῃ θεολογικὸν σχολεῖον, ἐν ᾧ καὶ ὁ Ἐγγελοσπουδάζων αὐτῷ καὶ συνώκει ἐπὶ τέσσαρα ὅλα ἔτη σπουδάζοντες δὲ καὶ συνοικοῦντες ἀμφοτέροι συνεδέθησαν οὕτως, ὥστε ὁ φιλικὸς αὐτῶν σύνδεσμος ὑπῆρξε τὰ μέγιστα ἀποτελεσματικὸς διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς φιλοσοφίας.

Ἀποπερατώσας δὲ τὰς θεολογικὰς ἤρξατο τῶν φιλοσοφικῶν αὐτοῦ σπουδῶν, καὶ μάλιστα κατὰ τοῦ Ἐγγέλου τὴν μαρτυρίαν (ἱστ. τῆς φιλ. II τομ. σελ. 585), ἐνώπιον τῶν ὀφθαλμῶν πάντων, καὶ ἀληθῶς, καὶ ἐν Λειψία καὶ ἐν Ἰένῃ σπουδάζων ἐξέδιδε ταυτοχρόνως εἰς φῶς τὰ διάφορα αὐτοῦ φιλοσοφικὰ πονήματα, ὡς τὸ 1794 « περὶ τοῦ δυνατοῦ μορφῆς τινος τῆς φιλοσοφίας ἐν γένει, » τὸ δὲ 1795 « τὸ περὶ τοῦ ἐγὼ ὡς ἀρχῆς τῆς φιλοσοφίας, καὶ τὰς φιλοσοφικὰς ἐπιστολάς περὶ δογματικῆς καὶ κριτικῆς φιλοσοφίας, » πονήματα τὰ ὅποια ἀνύψουν αὐτὸν ὑπὲρ τῶν Κάντιον καὶ τὸν Φίχθιον, τὸ δὲ 1796 « τὰς πραγματείας πρὸς διασάφησιν τοῦ ἰδανισμοῦ τῆς ἐπιστημολογίας, » τὸ δὲ 1797 « τὰς ιδέας εἰς τὴν φιλοσοφίαν τῆς φύσεως.

Διὰ τῶν φιλοσοφικῶν δὲ τούτων συγγραφῶν διάσημος ἐν Γερμανίᾳ ἀναδειχθεὶς διωρίσθη τὸ 1798 ἑκτακτος καθηγητῆς ἐν τῷ τῆς Ἰέννης πανεπιστημίῳ, διαμένων ἐκεῖ μέχρι τοῦ 1803, ὅτε πακτικῶς ἐγκατεστάθη καθηγητῆς μετὰ τὴν τοῦ Φίχθιου ἐξ Ἰέννης ἀποχώρησιν· καὶ κατὰ τὸ διάστημα δὲ τοῦτο τῆς πενταετοῦς αὐτοῦ καθηγεσίας ἐν Ἰένῃ δὲν ἔπαυσε διδάσκων τε καὶ συγγράφων, διότι τὸ μὲν 1798 ἐξέδωκε τὸ περὶ τῆς παγκοσμίου ψυχῆς, τὸ δὲ 1799 τὸ πρῶτον σχεδίασμα συστήματος τῆς φι-

λοσοφίας τῆς φύσεως, καὶ εἰσαγωγὴν εἰς αὐτὸ, τὸ δὲ 1800 τὸ σύστημα τοῦ ὑπερβατικοῦ ἰδανισμοῦ, καὶ τὴν ἐφημερίδα περὶ θεωρητικῆς φυσικῆς, ἣν ἐξήκολούθησε μέχρι τοῦ 1803, τὸ δὲ 1802, ὅτε καὶ διδάκτωρ τῆς ἰατρικῆς ἀνηγορεύθη, τὴν φιλοσοφικὴν ἐφημερίδα μετὰ Ἐγγέλου, καὶ τὸν Βροῦνον, τὸ δὲ 1803 τὴν νέαν ἐφημερίδα, καὶ τὸ περὶ μεθόδου τῆς ἀκαδημαϊκῆς σπουδῆς. Μετὰ δὲ τὸ 1803 μετέβη ἐξ Ἰένης εἰς Βυρτσβοῦργον, μετέπειτα δὲ καὶ εἰς Λανδσεχούτιον· ἐκεῖ δὲ διαμένων, ὡς καὶ ἀλλαχοῦ, δὲν ἔπαυεν ἀσχολούμενος καὶ συγγράφων, διότι τὸ μὲν 1804 ἐξέδωκε τὸ περὶ φιλοσοφίας καὶ θρησκείας, τὸ δὲ 1806 ἀφορισμούς εἰς τὴν φιλοσοφίαν τῆς φύσεως, τὸ περὶ σχέσεως τοῦ φυσικοῦ καὶ ἰδανικοῦ ἐν τῇ φύσει, καὶ τὴν ἐκθεσιν τῆς ἀληθοῦς σχέσεως τῆς φιλοσοφίας τῆς φύσεως πρὸς τὴν ἐπιδιορθωθεῖσαν τοῦ Φιχθίου θεωρίαν, τὸ δὲ 1807 τὸ περὶ τῆς σχέσεως τῶν ὠραίων τεχνῶν πρὸς τὴν φύσιν, τὸ δὲ 1809 τὸ περὶ ἠθικῆς τοῦ ἀνθρώπου ἐλευθερίας, τὸ δὲ 1812 τὸ μνημεῖον τοῦ συγγράμματος τοῦ Ἰακώβη περὶ τῶν θείων ἔντων, καὶ τὸ 1815 τὴν περὶ τῶν θεοτήτων τῆς Σαμοθράκης πραγματείαν. Ἰσχυροτέρως δὲ, ἐξαιρουμένων λόγων τινῶν, τοῦ κατὰ τὸ 1834 προλόγου εἰς τὴν ὑπὸ Βεγκέρου περὶ Γερμανικῆς τοῦ Κουσίνου φιλοσοφίας μετάφρασιν, καὶ τοῦ πρώτου κατὰ τὸ 1841 ἐν Βερολίνῳ μαθήματος περὶ τῆς φιλοσοφίας τῆς ἀποκαλύψεως, οὐδὲν πλέον ἐξέδωκεν, ἀλλὰ ἀποκλεισθεὶς τοῦ κοινοῦ εἰργάζετο κατ' ἰδίαν πρὸς ἀνάπτυξιν τῆς θετικῆς ὑπ' αὐτοῦ καλουμένης φιλοσοφίας, τὴν ὁποίαν ἐθεώρει ὡς προσθήκην εἰς τὴν προτέραν αὐτοῦ φιλοσοφίαν.

Τὰ συγγράμματα δὲ αὐτοῦ ταῦτα, τὰ ὅποια, ἂν καὶ νεανικά, διακρίνονται ὅμως διὰ τὴν ποιητικὴν αὐτῶν φαντασίαν, τὴν καλλιπέειαν καὶ τὸ πλῆθος τῶν νέων ἰδεῶν, καὶ ἡ διδασκαλία αὐτοῦ, ἣ ὅποια διὰ τὸ ὠραῖον τῆς γλώσσης, τὸ λαμπρὸν τῶν ἐννοιῶν καὶ τὴν ἐπιτυχίαν τῶν λέξεων, ἐμάγευε καὶ ἐδέσμευε τοὺς ἀκροατὰς, ἀμρότερα, λέγομεν, κατέστησαν αὐτὸν ποσοῦ

τον διάσημον, ὡστε πανταχόθεν καὶ ἐξ Εὐρώπης, καὶ ἐξ αὐτοῦ τοῦ νέου κόσμου, συνέρρεεν ἄπειρον πλῆθος νέων, ὅπως ὠφεληθῶσιν ἐκ τῶν παραδόσεών του.

Ἡ φήμη αὕτη, ἣ ὁποία τὸ ὄνομα αὐτοῦ διεσάλπιζεν εἰς ὅλην τὴν Γερμανίαν καὶ ἐκτὸς αὐτῆς, ἀνέδειξεν αὐτὸν κατὰ τὸ 1807 κτῆ καὶ μέλος τῆς ἐν Μονάχῳ ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν, καὶ τὸ 1808 γενικὸν γραμματέα τῆς ἀκαδημίας τῶν ὠραίων τεχνῶν· καὶ ἂν πρὸς καιρὸν διὰ τὴν μετὰ τοῦ προέδρου τῆς ἐν Μονάχῳ ἀκαδημίας αὐτοῦ φιλονεικίαν ἠναγκάσθη νὰ μεταβῆ εἰς Ἐρλάγγην, ἔλαβεν ὁμῶς ἐκεῖ παρὰ τοῦ βασιλέως τῆς Βαυαρίας Μαξιμιλιανοῦ τὸν τίτλον τῆς εὐγενείας, καὶ κατὰ τὸ 1827 προσεκλήθη πρακτικὸς καθηγητῆς εἰς τὸ τότε καθιδρυθὲν ἐν Μονάχῳ πανεπιστήμιον· μετ' οὐ πολὺ δὲ διωρίσθη καὶ μυστικὸς σύμβουλος τοῦ βασιλέως, καὶ πρόεδρος τῆς ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν, καὶ ἔφορος τῶν ἐκεῖ ἐπιστημονικῶν συλλογῶν· διέμεινε δὲ ὡς τοιοῦτος ἐν Μονάχῳ, διδάσκων ἐκεῖ ταυτοχρόνως, μέχρι τοῦ 1811, ὅτε προσκληθεὶς ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Πρωσίας Φρειδερίκου Βιλέλμου δ' μετέβη μυστικὸς σύμβουλος τοῦ βασιλέως καὶ μέλος τῆς ἐν Βερολίνῳ ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν· ἐκεῖ δὲ μέχρι τοῦ 1814, ἤτοι ἐπὶ τρία ἔτη, διδάζας δημοσίᾳ, κατ' ἰδίαν δὲ ἀσχολούμενος περὶ τὰ νέα αὐτοῦ συγγράμματα διέμεινε μέχρι τοῦ 1834, ὅτε χάριν τῆς αὐτοῦ υἰείας μεταβῆς εἰς τι λογιτρὸν τῆς Ἑλβετίας, ἐτελεύτησεν ἐκεῖ τὴν 20 αὐγούστου π. ε. Ἐπειδὴ δὲ τὸ μέγεθος τοῦ ἀνδρὸς δὲν ὑφίσταται ἐν τῇ ἐξωτερικῇ αὐτοῦ ἱστορίᾳ, ἤγουν ἐν τῷ πρακτικῷ βίῳ, κατέη ἐκδόσει τῶν αὐτοῦ πονημάτων, ἀλλὰ ἰδίως ἐν τῷ περιεχομένῳ αὐτῶν, ἀνάγκη κατὰ τὸ εἶκος, νὰ πραγματευθῶμεν περὶ τούτου.

Ἴάν τις χρονολογικῶς καὶ μετ' ἐπιστάσις ἀναγνώσῃ τὰ συγγράμματα τοῦ Σχελλίγγιου παρατηρεῖ τὴν φιλοσοφικὴν αὐτοῦ πρόοδον, παρατηρεῖ, ὅτι ὁ Σχελλίγγιος καὶ ἀρχαιότερους καὶ νεωτέρους σπουδάζας, οἷον τὸν Πλωτῖνον, τὸν Ἰακώβινον,

τὸν Ἰορδάνην Βροῦνον, τὸν Πλάτωνα, τὸν Ἰάκωβον Βοῦμον καὶ ἄλλους, ἰδίως δὲ τὸν Κάντιον, τὸν Φίχθιον καὶ τὸν Σπινόζαν, μετεσχημάτισε κατ' αὐτοὺς τὴν αὐτοῦ φιλοσοφίαν. Ἢὰν δὲ τις τοὺς μετασχηματισμοὺς τῶν φιλοσοφικῶν αὐτοῦ θεωριῶν ζητήσῃ νὰ ἀνάξῃ εἰς ἐποχάς, εὐρίσκει ὅτι ἡ φιλοσοφία τοῦ Σχελλίγγιου τὸ μὲν πρῶτον ἐξήρτητο ἐκ τῆς Φιχθίου, τὸ δὲ δεύτερον ὅτι ἦν αὐτῆς ἀνεξάρτητος, καὶ τρίτον τὸ νεώτατον αὐτοῦ σύστημα, τὸ θετικὸν ὑπ' αὐτοῦ καλούμενον, τὸ ὅποιον διαφέρει τοῦ προτέρου αὐτοῦ συστήματος. Ἐπειδὴ δὲ ἐκ τῆς γνώσεως τῶν τριῶν τούτων περιόδων τῆς φιλοσοφικῆς αὐτοῦ ἀναπτύξεως καταφάνεται οὐ μόνον ἡ σχέσις τῆς φιλοσοφίας αὐτοῦ πρὸς τὰς πρότερον καὶ τῶν συγχρόνων αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀξία αὐτῆς, καὶ ἡ ἀτομικὴ τοῦ ἀνδρὸς μεγαλοπρέπεια, ἐκρίναμεν εὐλογον νὰ διέλωμεν, ἂν καὶ συντόμως καὶ, διὰ τοῦτο, ἐλλειπῶς, καὶ τὰς τρεῖς τῆς φιλοσοφικῆς αὐτοῦ ἀναπτύξεως περιόδους.

ΠΡΩΤΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ,

καθ' ἣν ἡ τοῦ Σχελλίγγιου φιλοσοφία ἐξήρτητο ἐκ τῆς τοῦ Φιχθίου.

Ὁ Σχελλίγγιος ἐγνώρισεν ὅτι ὁ Φίχθιος, τὰ πάντα ἀπόλυτον τοῦ ἐγὼ αὐτενέργειαν ὑποτιθέμενος, ἐθεώρει αὐτὴν ὡς τὴν μόνην τῆς ἐπιστήμης ἀρχὴν, χωρὶς νὰ παρατηρήσῃ ὅτι μεταφύρων τοὺς περιορισμοὺς εἰς τὸ ὑπυκείμενον ἀνήρει οὕτω τὴν ἀπόλυτον τοῦ ἐγὼ, καὶ καθίστα αὐτὸ ἀνίκανον τοῦ νὰ ᾖναι ἀπόλυτος τῆς φιλοσοφίας ἀρχή.

Τὸ κατ' ἀρχάς ὁ Σχελλίγγιος ἐνόμιζεν ὅτι τὸ ἀληθὲς νόημα τοῦ συστήματος τοῦ Φιχθίου δὲν ἠδύνατο νὰ ᾖναι ὅτι πάντα πηγάζουσιν ἐλευθέρως ἐκ τοῦ ἐγὼ, διότι τὸ ἐγὼ ἤρτηται, ὡς πρὸς τὴν παράστασιν, ἐκ τοῦ ἐκτὸς κόσμου, καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἠδύνατο νὰ ᾖναι, ἐκ τῆς ἐσωτερικῆς τοῦλάχιστον ἀναγκαιότητος, ἀνεξάρτητον, καὶ ὅτι, ἂν τὸ ἐγὼ τὰς ἐαυτοῦ παραστάσεις παράγῃ, παράγει αὐτὰς ἄνευ γνώσεως, ἢ γινῶν φύσει.

Ἰνταῦθα παρὰ κείων ὁ Σχελλίγγιος τὴν Φιχθίου φιλοσοφίαν, ἔπρεπε νὰ ἐρευνήσῃ πῶς συμβιβάζεται ἡ ἀναγκαιότης ἐκείνη, ἐν ᾧ Φίχθιος τοῦ ἐγῶ ἀπέκλειε, πρὸς τὴν περὶ ἀνεξαρτησίας τοῦ ἐγῶ ἔννοιαν τοῦ Φιχθίου, καὶ τὸ ἐξαχόμενον αὐτοῦ ἦν ὅτι, ὡς τὸ ἐγῶ ἐστὶ καὶ γινώσκει, οὕτως ὑπάρχει καὶ ὁ κόσμος, καὶ ἐπειδὴ καὶ ὁ κόσμος ἐστίν, ὡς τὸ ἐγῶ, φανερόν ὅτι τὸ παράγον τὸν κόσμον δὲν εἶναι τὸ γνωστικὸν ἐγῶ, τὸ ἀτομικὸν, ἀλλ' ὅτι ἐπέκεινα αὐτοῦ ὑπάρχει ἕτερον ἐγῶ, τὸ ἐγῶ πάντων, τὸ ὅποιον, πρὶν ἢ γένηται γνωστικὸν, πρὶν ἢ ἔλθῃ εἰς ἑαυτὸ, ἔστιν ἄνευ γνώσεως, ἄνοον· τὸ δὲ μὴ εἰς ἑαυτὸ ἐλθόν ἐστὶ τὸ ἐκτὸς ἑαυτοῦ ἐγῶ, τὸ ἄἐκτὸς ἑαυτοῦ δὲν εἶναι τὸ γνωστικὸν, τὸ ἀτομικὸν ἐγῶ, ἀλλὰ τὸ κοινὸν, ἡ κοινὴ οὐσία.

Κατὰ τὸν τρόπον δὲ τοῦτον ἐξέτεινεν ὁ Σχελλίγγιος τὸ σύστημα τοῦ Φιχθίου, ὡς ἀποδείξας, ὅτι τὸ ἀτομικὸν ἐγῶ δὲν εἶναι ἡ οὐσία, ἀλλὰ τὸ κοινόν, καὶ ὅτι τοῦτο παράγει τὸν κόσμον ἐν ἑαυτῷ. Διὰ τῆς ἐκτάσεως δὲ ταύτης ἀπέδειξεν ὁ Σχελλίγγιος ὅτι οὐκ εἶμι ἐγῶ μόνος, ὡς ὁ Φίχθιος ἰσχυρίζετο, ἀλλὰ τὸ ἐν ἐμοὶ γινώσκον καὶ τὸ ἐκτὸς ἐμοῦ γινωσκόμενον εἰσὶ ἐν καὶ τὸ αὐτὸ ὄν, καὶ τὸ ταυτὸν τοῦτο ἐκάλεσαν ὁ Σχελλίγγιος ταυτότητα τοῦ ὑποκειμένου καὶ ἀντικειμένου. Καὶ τοῦτο ἦτο τὸ πρῶτον βῆμα τοῦ Σχελλίγγιου ὑπὲρ τὸν Φίχθιον.

ΔΕΥΤΕΡΑ ΠΕΡΙΟΔΟΣ,

καθ' ἣν ὁ Σχελλίγγιος ἦν ὅλως τοῦ Φιχθίου
ἀνεξάρτητος.

Τὸ δὲ δεύτερον βῆμα, ὑπὲρ ὃ Σχελλίγγιος ἐποιήσατο, ἦτο τὸ νὰ καθάρσῃ τὸ κοινὸν τοῦτο ἐγῶ ἀπὸ παντὸς φυσικοῦ, καὶ οὕτω ν' ἀποδείξῃ αὐτὸ ἄπειρον, μάλιστα δὲ θετικῶς ἄπειρον, τοῦτέστι τοιοῦτον, τὸ ὅποιον εἰς τὸ πεπερασμένον μεταβαῖνον δὲν ἀπόλλυται ἐν αὐτῷ ὡς ἡ Σπινόζου οὐσία, ἀλλ' ἐξέρχεται πάσης ἀντικειμενικότητος, καὶ εἰς ἀνωτέραν ἀποσυρόμενον ὑποκειμενικότητα, μέχρι τῆς τελευταίας, μένει, ὡς ὑπὲρ ταῦτα, νικησι-

φύρον· (Σχελλιγγίου πρόλογος εἰς τὴν ὑπὸ Βεκκέρου περὶ Γερμανικῆς τοῦ Κουσίνου φιλοσοφίας μετάφρασιν σελ. XIII).

Ἐπειδὴ δὲ τὸ ὑποκείμενον τοῦτο τίθησιν ἑαυτὸ ὡς ἀντικείμενον, ὡς ἕτερον, ὑπάρχει ἐν δυσὶ μορφαῖς, ὡς ἰδανικὸν (ὑποκείμενον) καὶ ὡς φυσικὸν (ἀντικείμενον)· καὶ ὡς ἀντικείμενον μὲν εἶναι ἡ ὕλη, ὡς ὑποκείμενον δὲ τὸ φῶς· ἐπειδὴ δὲ τὸ ὑποκείμενον εἶναι τὸ ἐσωτερικόν, ἡ ψυχὴ τοῦ ἀντικειμένου, φανερόν ὅτι καὶ τὸ φῶς εἶναι τῆς ὕλης ὑποκείμενον· οὕτω δ' ἀποδείξας ὁ Σχελλίγγιος ὅτι τὸ φῶς εἶναι τῆς ὕλης ὑποκείμενον, ἐπομένως, ὅτι ἡ φύσις δὲν εἶναι ἀπλῶς μὴ ἐγὼ, ὡς ὁ Φίχθιος ἰσχυρίζετο, ἀλλὰ ὑποκείμενον, ἀνῆρσε τὸν Φίχθιον.

Ἐπειδὴ δὲ πρῶται δυνάμεις τῷ Σχελλιγγίῳ ἦσαν ἡ ὕλη καὶ τὸ φῶς, ἐθεωρεῖτο ὑπ' αὐτοῦ ἡ μὲν ὕλη ἔκφρασις τοῦ πρώτου περιορισμοῦ, τὸ δὲ φῶς ἔκφρασις τῆς πρώτης ἀπ' αὐτοῦ ἐλευθέρωσης τοῦ ὑποκειμένου. Ἐντεῦθεν δὲ προῆλθεν ἡ μέθοδος, δι' ἧς γίγνεται ἀντικείμενον, ὑπερ ἧν ἐπὶ προτέρας βαθμίδος ὑποκείμενον· ἀντικείμενον δὲ γιγνόμενον γίνεται ὕλη, καταβολὴ τῆς ἀνωτέρας, ὅταν δὲ ἡ ὕλη ἀπολέσῃ τὴν αὐτῆς ἀνεξαρτησίαν, τότε ἐμφανίζεται ἀνώτερόν τι ὑποκείμενον, τὸ πνεῦμα τῆς ὀργανικῆς φύσεως· ἀλλὰ ἅμα καὶ τοῦτο εἰς ἀντικείμενον μεταβληθῆ, ἀμέσως ἐμφανίζεται ἄλλο τι ἀνώτερον, ἡ γέννησις τοῦ ἀνθρώπου, ὡς τέλους τῆς φύσεως. Τοῦτο ὅμως τὸ ὑποκείμενον, τοῦτέστιν ὁ ἄνθρωπος, εἶναι γνῶσις καθαρὰ, ὡς τοιαύτη δὲ πνεῦμα, ὡς πνεῦμα δὲ ἄϋλον, ὡς ἄϋλον δὲ ἀθάνατον.

Τὸ ὑποκείμενον δὲ τοῦτο, τὸ ὑπὲρ τὴν φύσιν ὑψωθὲν, εἶναι γνῶσις καθαρὰ, ὡς τοιαύτη δὲ ἄπειρος, ὡς ἄπειρος δὲ παντὸς ὕλικου ἐλευθέρω.

Καὶ ἂν τοιοῦτον ᾖ, ἵσταται ὅμως εἰς ἄμεσο κ' ἀναφορὰν πρὸς τὸ ἀνθρώπινον, καὶ διὰ τὴν ἀναφορὰν ταύτην γίνεται πεπερασμένον, ὡς τοιοῦτον δὲ αἰσθάνεται ἑαυτὸ δεσμευμένον, καὶ διὰ τοῦτο ἀγωνίζεται ὑπὲρ τῆς ἐλευθέρωσώς αὐτοῦ ἀπὸ ταύτης τῆς δεσμεύσεως, καὶ εἰς τὴν οὐσίαν αὐτοῦ ἐπαγόδου. Τὸ ἀκαταμά-

χρῆται τούτο υποκείμενον εἰς τὴν οὐσίαν αὐτοῦ ἐπαναρχούμενον πύρρον ἐαυτὸ ὡς ἐλεύθερον, ὡς κύριον τῆς ἀναγκαιότητος. Ἐντεῦθεν δε λαμβάνει χώραν ἡ μεγίστη ἀντίθεσις τοῦ φυσικοῦ καὶ ἰδανικοῦ, τῆς ἀναγκαιότητος καὶ ἐλευθερίας· ἡ ἀναγκαιότης ἀναγκάζει τὸν ἄνθρωπον ἐν τῇ θεωρίᾳ, ἐν δὲ τῇ πράξει ποιῶν ὁ ἄνθρωπος τὴν ἰδίαν αὐτοῦ γνῶσιν ἀντικείμενον ὑφ' ἑαυτὴν ὑπὲρ αὐτὴν. Ἐντεῦθεν μεταβαίνει αὐθις τὸ υποκείμενον εἰς τὸ ἀντικείμενον, καὶ διὰ τῆς ἀνυψώσεως ταύτης ἐλευθεροῦται τὸ υποκείμενον, καὶ γινώσκει ἐαυτὸ, ὡς πρᾶττον, ἐλεύθερον· ἄρα ἡ ἀντίθεσις αὐτὴ οὐ μόνον δὲν ἀναιρεῖ, ἀλλ' ἐπαυξάνει μᾶλλον, καὶ ἐκτείνεται καὶ εἰς αὐτὴν τὴν ἱστορίαν· διότι ἐν αὐτῇ πρᾶττει τὸ ἀνθρώπινον γένος, καὶ ἐν τῇ πράξει διευκρινίζεται τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ κακόν· ἡ πολιτεία δεικνυμένη μεταξὺ ἀναγκαιότητος καὶ ἐλευθερίας εἶναι γέννημα ἀμφοτέρων· ἄρα ἡ ἱστορία ἀπεδείχθη νέον γέννημα, ἡ φιλοσοφία τῆς φύσεως φιλοσοφία τῆς ἱστορίας· ἐν τῇ ἱστορίᾳ λοιπὸν ἀπαιτεῖται ἀναγκαιότης, ἥτις ὅμως δὲν εἶναι τυρλῆ, διότι ἐστὶν ὑπὲρ τὴν ἀντίρραση, ὡς τοιαύτη δὲ εἶναι αὐτὸ τὸ ἀπειρον υποκείμενον, τὸ ὅποιον ἐρεῖλαι ὁ ἄνθρωπος νὰ ἀναγνωρίσῃ ὑπὲρ πάντα καὶ ὑπὲρ ἑαυτὸν, καὶ τοῦτο ἐπὶ τέλους ἐξηγεῖ ὡς πρόνοιαν.

Ἐπειδὴ δὲ τὸ ὄν τοῦτο, ὡς ἐν, δύναται ὑπὸ δύο καὶ τρεῖς ἐπόψεις νὰ νοηθῇ, πάντα δὲ εἶσιν ὑπ' αὐτὸ, ἐστὶ τὸ ὄν τοῦτο πρῶτον μὲν τὸ παράγον τῆς φύσεως, δεύτερον δὲ τὸ ἔργον ἐν τῷ ἰδανικῷ κόσμῳ, καὶ τρίτον τὸ ἀμρύτερον συνθέον· ὡς τὸ παράγον δείκνυται δι' ἐσχόλας ἐν τῇ τέχνῃ τὸ υποκείμενον ἀναγκάζει τὴν φύσιν νὰ γίνῃται ἐκφρασις τοῦ ὑψίστου· ἐν τῇ ποιήσει τὸ πνεῦμα διημιουργεῖ τὴν ὕλην ἐσωτερικῶς· ἐν τῇ τραγωδίᾳ, ἐν μέσῳ τρικυμίου τυρλῶν παθῶν, τὰ πάντα μεταβάλλονται εἰς ἀνίκητον ἀναγκαιότητα, ἐν αὐτῇ ἐμφανίζεται μόνον τὸ πνεῦμα τοῦ ποιητοῦ ὑπὲρ πάντα, ὡς τὸ μόνον φωτίζον φῶς, ὡς σοφὴ πρόνοια, ὡς ἐλεύθερη τὰς ἀντιφάσεις φέρουσα.

Ἐπειὴ δὲ ἡμεῖς τὴν τέχνην εἶναι ἐξ ἀντικειμένου, ἡ δὲ θεολογία

ἐνέργεια ἐξ ὑποκειμένου, ὡς μὴ ἀποβλέπουσα εἰς τὸ νὰ θέσῃ τι ὄν, ἀλλὰ εἰς τὴν σχέσιν πρὸς τὸ ὑψίστον, ὑρ' ὃ πάντα ἐπὶ τέλους ὑποτάσσονται ὡς μὴ ὄντα· ἄρα ἡ ὀρησκεία τίθησι πάντα ὡς μὴ ὄντα· ἡ τρίτη δὲ τέλος ἐνέργεια, ἡ συνδέουσα τὴν ἐξ ἀντικειμένου ἐνέργειαν, τοῦτέστι τὴν τέχνην, καὶ τὴν ἐξ ὑποκειμένου, τοῦτέστι τὴν ὀρησκείαν, εἶναι ἡ φιλοσοφία, ἡ ὁποία τὴν ὁδὸν τοῦ ὑψίστου δεικνύουσα παρέχει τὸ μέγα τῆς δημιουργίας νόημα· ἐν ταύταις δὲ ταῖς τρισὶν ἐνεργείαις, ἡγουν τῆ τέχνη, τῆ ὀρησκείας καὶ τῆ φιλοσοφίας, ἀποκαλύπτεται τὸ ἀπόλυτον πνεῦμα, τὸ ὁποῖον θεὸς δύναται νὰ κληθῆ, ὡς τὸ μόνον τὸ ὁποῖον διαμένει.

Τοιαύτη τις ἤθελεν εἶναι ἡ πορεία τοῦ συστήματος, εἰάν ἐντελῶς ἀνεπτύσσεται.

Ποίαν ὁμῶς εἶχε τὸ πρότερον τοῦτο σύστημα τοῦ Σχελλίγγιου ἀξίαν ὡς πρὸς τὴν φιλοσοφίαν ἐν γένει, καὶ ποίας ἐλλείψεις;

Τὸ σύστημα τοῦτο ἀπέδειξεν ὅτι τὸ ἐν ἐμοὶ γινώσκον καὶ τὸ ἐκτὸς ἐμοῦ γινωσκόμενον (ἡγουν ὑποκείμενον καὶ ἀντικείμενον) εἰσὶν ἐν καὶ τὸ αὐτὸ ὄν· διότι ἂν ταῦτα ἦσαν διάφορα ἀλλήλων, ἂν ἀλλήλων ἡ ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα διέφερον, οὐδεὶς ἠδύνατο τὴν σύμπραξιν νὰ ἐννοήσῃ καὶ τὴν ἔνωσιν αὐτῶν εἰς ἐν ὄν. καὶ ἡ ἰδέα αὕτη ἔφερε τὸν Σχελλίγγιον εἰς τὴν ταυτότητα.

Τοῦτο δὲ τὸ σύστημα τῆς ταυτότητος συμπεριέλαβε πρῶτον μὲν τὸν ὅλον πραγματικὸν κόσμον, ἐν τοῦ Φιχθίου τὸ σύστημα ἀπέκλειε, δεύτερον δὲ ἐπενήργησεν εἰς ὅλας τὰς ἐπιστήμας· διὰ τοῦ συστήματος τούτου, ἐλκύσαντος τὴν προσοχὴν τῆς ἐποχῆς εἰς τὴν φύσιν καὶ τὰς ἄλλας ἐπιστήμας, ἤρξαντο αἱ φυσικαὶ ἐπιστήμαι νὰ ἀναπτύσσωνται, ἡ ἱστορία, ἡ ὁποία ἐθεωρεῖτο ἔργον τῆς τύχης καὶ τῆς αὐθαιρεσίας, ἤρξατο νὰ θεωρηταί ἔργον τῆς προνοίας. Πανταχοῦ εἰς νόμος ἐγνωρίσθη τὸ ζήτημα τῆς ἐποχῆς ἐλύθη.

Καὶ ἐκ μέρους δὲ τῆς μεθόδου εἶχεν ἐπίσης τὸ σύστημα τοῦτο ἀξίαν, ὡς μεταβαλὼν τὴν ἐξ ὑποκειμένου τοῦ Φιχθίου μέθοδον

εἰς ἐξ ἀντικειμένου. διότι τὸ ὄν αὐτὸ ἐκινεῖτο κατὰ νόμον ἐσω-
τερικόν· τὸ δὲ περιεχόμενον τοῦ συστήματος ἦτον ἡ ἱστορία τοῦ
ὄντος, τὸ ὁποῖον περὶ αὐτὸν ὑψώθη αὐθις ἐκ τοῦ πεπερασμένου
εἰς τὸ ἄπειρον, εἰς ἐκείνο, ὅπερ ὕλας τὰς αὐτοῦ βαθμίδας γεν-
νῆσαν μένει ἐπὶ τέλους ὡς πρόνοια ὑπὲρ πᾶσαν τυφλὴν ἀναγκ-
αιότητα· τὸ σύστημα δὲ τοῦτο, τὸ ὁποῖον δὲν ἦτον οὔτε ὕλι-
σμός ἀπλῶς οὔτε ἰδανισμός, ἀλλ' ἀμφότερα ὁμοῦ, ἦτον ἄξιον
λόγου, καὶ διότι ὅλας ἐμπεριείχε τὰς ἀντιθέσεις τῶν προτέρων
συστημάτων, καὶ αὐτὴς συνεβίβαζεν· ὁ Σχελλίγγιος λοιπὸν πα-
ράγαγε νέαν θεωρίαν, θεωρίαν τῶν προτέρων ἀνωτέραν· μετ'
αὐτῆς δὲ συνεγεννήθη νέον γένος μετὰ νέου ὀργανισμοῦ καὶ
νέων ἀπαιτήσεων· ἡ φύσις δὲν ἐθεωρεῖτο πλέον, ὡς τὸ πρότε-
ρον, ὕλική, ἀλλ' ὡς τι πνευματοειδές· ἡ ἱστορία δὲν ἦτον ἔρ-
γον ἀσκόπου αὐθαιρεσίας, ἀλλ' ἔργον τῆς προνοίας· ἐν μὲν τῇ
φύσει ἐγνωρίσθη εἶδος ἐλευθερίας, ἐν δὲ τῇ ἱστορίᾳ νόμος τῆς
Ταῦτα δὲ πάντα ἦσαν προβλήματα, τῶν ὁποίων τὴν λύσιν νὰ
δώσωσιν ἐζήτουν οἱ καλλίτεροι νόες τῆς ἐποχῆς.

Ἀλλὰ τὸ σύστημα τοῦτο, τὸ ὁποῖον ἡ ὅλη σχεδὸν ἐποχὴ
ἠσπάζθη, δὲν ἐστερεῖτο, δι' ἧς εἶχεν ἐλλείψεις, καὶ κατηγοριῶν,
ὧν μία ἦν, ὅτι τὸ σύστημα τοῦτο ἤρνεῖτο ὅλας τὰς μεταξὺ
ὕλης καὶ πνεύματος διαφοράς· ἡ κατηγορία δὲ αὕτη δὲν ἦτον
ἐλαφρῶς ἀνυπόστατος, διότι τὸ σύστημα τοῦτο ἀναιροῦν πᾶσαν εἰ-
δικὴν αὐτῶν διαφωρὰν συνανήρει καὶ πᾶσαν πραγματικὴν βά-
σιν τῆς φύσεως· ἑτέρα δὲ κατηγορία ἦν ὅτι ἡ φιλοσοφία αὕτη
ἦν ἀλλοία ἀλλὰ ἢ νέη ἀπλῶς τοῦ Σπινόζου θεωρίαν· (Jacobis
Lehrbuch von den göttlichen Dingen tom. 3. II.

Ἡ ἀδυναμία ἔργου τοῦ Σχελλίγγιου διακρίνεται τῆς Σπινό-
ζου φιλοσοφίας διὰ τὸ πλήρες τῆς ἀναπτύξεως, καὶ διὰ τὴν
ἐννοίαν τῆς ἐξ ἀντικειμένου αὐτανάπτυξεως, τῆς ἀνυψώσεως τοῦ
αὐταίτιου εἰς πνεῦμα, καθότι ἡ Σπινόζου οὐσία εἶναι νεκρά,
ὅλως ἀκίνητος· αἱ τροποποιήσεις τῶ Σπινόζου ἦσαν, ὡς τὸ αὐ-
ταίτιον αὐτοῦ, νεκρά, τῇ δὲ Σχελλίγγιῳ ἐπιβάσεις εἰς τὸ ζῆν.

διακρίνεται δὲ τὸ σύστημα τοῦ Σχελλιγγίου τοῦ συστήματος τοῦ Σπινόζου, καὶ καθότι ὁ μὲν Σπινόζας τὴν οὐσίαν δὲν ἀναγνωρίζει ὑπὲρ τὸν κόσμον, ὁ δὲ Σχελλίγγιος ὑποθέμενος τὸ ὑποκείμενον πάντα διερχόμενον, εἰς πάντα εἰσερχόμενον καὶ ἐξερχόμενον πάντων, παρίστησιν αὐτὸ ἐπὶ τέλους ὡς πρόνοιαν, ὑπὲρ τὸν κόσμον.

Τρίτη δὲ κατηγορία ἦν, ὅτι τοῦ Σχελλιγγίου τὸ σύστημα ἦτο πανθεϊσμός· πανθεϊσμόν δὲ λέγοντες ἐνόουν, ὅτι τὰ καθ' ἕκαστα, ὁ κόσμος, εἶναι ὁ Θεός· ἀλλὰ κατὰ τὸ νόημα τοῦτο τὸ σύστημα τοῦ Σχελλιγγίου δὲν ἦτο πανθεϊσμός, διότι αὐτὸ διακρίνει τὸν μὲν Θεὸν ὡς τὸ πρότερον, τὸν δὲ κόσμον ὡς τὸ ὕστερον, καὶ ὅτι ὁ Θεὸς ἐστὶν ἄπειρος, ὁ κόσμος πεπερασμένος· ἐὰν δὲ κατὰ τὸ νόημα τοῦτο τὸ σύστημα τοῦ Σχελλιγγίου δὲν εἶναι πανθεϊσμός, κατὰ ποῖον ἄλλο νόημα εἶναι πανθεϊσμός; διότι ὁ Σχελλίγγιος τὸν Θεὸν ὑποτίθησι γιγνόμενον, ὡς τοιοῦτον δὲ ἀπρόσωπον, ὡς ἀπρόσωπον δὲ οὐσίαν. Ἐπειδὴ δὲ αὐτὸν οὐσίαν, ὑποτίθησι καὶ τὴν σχέσιν αὐτοῦ πρὸς τὸν κόσμον οὐσιώδη, τουτέστι λογικὴν· καὶ εἰς τοῦτο συμφωνεῖ τὸ σύστημα τοῦ Σχελλιγγίου τῷ Σπινόζου.

Τοῦτον δὲ τὸν λογικὸν χαρακτῆρα τῆς Σχελλιγγίου φιλοσοφίας ὁ Ἐγγελος παραλαβὼν ἔταξεν εἰς τόπον τῆς ταυτότητος τὴν ἔννοιαν, καὶ αὐτὴν ὡς τὴν μόνην οὐσίαν ὑπέλαβεν· ἐπειδὴ δὲ ἡ ἔννοια εἶναι αὐτῷ ἡ μόνη οὐσία, ἐστὶν ἡ κινουσα ἑαυτήν· ἄρα ἡ κίνησις τῷ Ἐγγέλῳ ἐστὶν ἐν τῇ ἐννοίᾳ, καὶ ἡ οὐσία τῆς κινήσεως ἡ ἔννοια, αὐτὸς ὁ Θεός· διὸ κατακρίνει ὁ Ἐγγελος τὸν Σχελλίγγιον, ὅτι ἀρχὴν τῆς αὐτοῦ φιλοσοφίας οὐκ ἐποιήσατο τὸ νοεῖν, ἀλλὰ τὴν ἐποπτεῖαν. (Hegels Encyclopaed. σελ. 86 ἰστ. τῆς φιλοσ. 3 τομ. σελ. 616.) Ὁ Ἐγγελος δὲ θεωρῶν τοῦ Σχελλιγγίου τὴν ταυτότητα ἀδικαιολόγητον, ἐπεχείρησεν ἐν τῇ φαινομενολογίᾳ τοῦ πνεύματος νὰ δικαιολογήσῃ αὐτήν, καὶ ἐπὶ τῷ σκοπῷ τούτῳ συνέγραψε τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος σύγγραμμα. Ἐν αὐτῷ τιθέμενον τὸ συνειδὸς ἐν τῷ μέσῳ τῶν ὄντων ἔρχεται, δι' ἀναιρέσεως τῆς ἀντιθέσεως, εἰς ἡν ἐνάπεσον,

εἰς τὴν ταυτότητα τοῦ εἶναι καὶ νοεῖν, καὶ τὴν ταυτότητα ταύ-
την καθιστῶν ὁ Ἰγγελος ἀρχὴν τοῦ συστήματος αὐτοῦ, ἰσχυρί-
ζεται ὅτι τὸ καθαρὸν νοεῖν γεννᾷ καὶ γινώσκει ἀνυποθέτως ἐξ
εἰσείας ἀναγκαιότητος τὰς μορφὰς τοῦ ὄντος. Εἶναι ὅμως δυ-
νατὸν νὰ ὑποτεθῇ τοιαύτη ἀρχή, ἀρχὴ ἀνυπόθετος, τῆς λογι-
κῆς, ἤγουν τὸ καθαρὸν νοεῖν; Ὁ Ἰγγελος ἀρχαται ἐν τῇ λογικῇ
(§. 86—88 Encyclop.) ἀπὸ τοῦ καθαρῦ ὄντος καὶ διὰ τοῦ
μηδενὸς μεταβάλλει εἰς τὴν γένεσιν. Τὸ καθαρὸν ὄν εἶναι ἡρεμοῦν,
τὸ μηδὲν, ὡς ἕμισιον αὐτῷ, ἡρεμοῦν· ἄρα καὶ τὸ ἐξ ἀμ-
φοτέρων τρίτον πρέπει γὰρ ἦναι ἡρεμοῦν. Ἐπειδὴ δὲ τὸ νοεῖν
γεννᾷ ἕτερον, τὸ ἕτερον τοῦτο εἶναι προσθήκη, καὶ τῷ νοεῖν
ὑπεβάλλεται ἡ κίνησις· διότι ἐκ τοῦ καθαρῦ ὄντος καὶ τοῦ μη-
δενὸς, δύο ὁμολογουμένως ἀφαιρέσεων, δὲν δύναται αἴφνης νὰ
προέλθῃ τὸ γίγνεσθαι, ἡ συγκεκριμένη ἐποπτεία. Ἐντεῦθεν δὲ
δῆλον γίνεται ὅτι ἡ κίνησις τῆς Ἰγγέλου διαλεκτικῆς, ἡ ὁποία
δὲν θέλει νὰ ὑποθέσῃ οὐδὲν, ὑποτίθῃσιν ἄνευ ἐξηγήσεως τὴν ἐπο-
πτείαν· τὸ καθαρὸν νοεῖν, ὑπερ βούλεται μόνον ἑαυτὸ, δείκνυ-
ται εὐθὺς ὅτι ἔχει παράστασιν χρόνου καὶ τόπου, ἄρα τὸ καθα-
ρὸν νοεῖν δὲν εἶναι οὐδὲνως κεχωρισμένον τοῦ ἐκτὸς ὄντος·
ἐντεῦθεν δὲ δῆλον γίγνεται, ὅτι ὁ Ἰγγελος παρεισήγαγε σιω-
πηλῶς τὴν κίνησιν μετὰ τοῦ χρόνου καὶ τόπου εἰς τὴν διαλε-
κτικὴν, καὶ ἀσυνεπῶς εἰς τὴν ἐννοϊαν μετέφερε. Trendelenburg
logische Untersuchungen I B. ed.

Θέλων δὲ ὁ Ἰγγελος τὸ τέλος τοῦτο τῆς φιλοσοφίας νὰ κατα-
δείξῃ καὶ ὡς ἀρχὴν, τουτέστιν ὡς πραγματικὸν, περιέπεσεν εἰς
τοῦτο τὸ λάθος ὅτι τὴν λογικὴν κίνησιν ἐκλαμβάνει πραγματι-
κὴν· καὶ τοῦτο τὸ λογικὸν βουλόμενος καὶ πραγματικὸν, ὑπερ-
παρᾷ ἐκ τοῦ λογικοῦ εἰς τὸ ἄλογον, καὶ τὴν μετάβασιν ταύτην
τοῦ Ἰγγέλου ἐκ τοῦ λογικοῦ εἰς τὸ ἄλογον, ἤγουν τὴν φύσιν,
προσβάλλει ὁ Σχελλίγγιος ὡς τὸ ἀσθενέστερον τοῦ Ἰγγέλου συστή-
ματος. (Προλογ. εἰς τὴν ὑπὸ Βεκκέρου περὶ Γερμ. φιλ. τοῦ Κου-
σίνου μετάρρασιν XVI.)

Ὁ Ἐγγελος (Ἐγκυκλοπ. § 381) ἀναγνωρίζει τὸ μὲν πνεῦμα ὡς τὸ πρότερον τῆς φύσεως, τὴν δὲ φύσιν ὡς ὑπόθεσιν τοῦ πνεύματος. ὁρίζων ὁμῶς τὸ πνεῦμα ὡς ταυτότητα δὲν ἐξηγεῖ τὴν ἰδίαν τοῦ πνεύματος φύσιν, τὴν εἰδικὴν αὐτοῦ διαφορὰν· λέγων δὲ ὅτι ἐν τῇ τελευταίᾳ ἐννοίᾳ πᾶσα ἀντίθεσις, πᾶς χωρισμὸς, καὶ πᾶσα συνέχεια ἀναιρεῖται, καὶ εἰς ἓν αἰδίον καὶ ἀπλοῦν πνεῦμα συνδέονται, ἐννοεῖ ὅτι ὅλαι αἱ διαφοραὶ ἐξαφανίζονται, ὅλα τὰ γεγονότα, τὰ πραγματικὰ, καὶ καθίστανται μὴ ἀληθῆ, ἀπλᾶ φαινόμενα· ἡ φύσις, ἡ ἱστορία, ἡ πολιτεία, ἡ θρησκεία, ὡς φαινόμενα καὶ ταῦτα, εἰσὶν ἐπιβάσεις, μέσα, εἰς ἐλευθέρωσιν τῆς ἐννοίας παντὸς ἄλλοτρίου.

Εἶναι ἀληθές, ὅτι ὁ Ἐγγελος ἀσπασθεῖς τὸ πρότερον τοῦ Σχελλιγγίου σύστημα ἀνέπτυξεν αὐτὸ καὶ ἐπιστημονικώτερον καὶ τελειότερον ἢ ὁ Σχελλίγγιος, δὲν ὑπερτέρησεν ὁμῶς τὸ πρότερον τοῦ Σχελλιγγίου σύστημα, διότι καὶ αὐτοῦ τὸ ἐν ἑαυτῷ δὲν διαφέρει τοῦ δυνάμει ὄντος τοῦ Σχελλιγγίου, καὶ διότι τοῦ Ἐγγελου τὸ πνεῦμα, εἶναι τὸ αὐτὸ μετὰ τοῦ Σχελλιγγίου τέλος, ὡς τοιοῦτον δὲ μὴ πραγματικὸν, καὶ ὡς τοιοῦτον δὲν εἶναι ἀρχή.

Ταύτην δὲ τὴν λογικὴν φιλοσοφίαν ἀποφηνάμενος ὁ Σχελλίγγιος προπαιδευτικὴν καὶ ὠρισμένην εἰς τὸ νὰ φέρῃ τὸ συνειδὺς εἰς τὸ θετικὸν ὄν, ἐξ οὗ ἡ δημιουργία ἐλευθέρως παράγεται, καὶ ἐλευθέρᾳ ἐξηγεῖται πράξις, ἀνυψοῦται ὑπὲρ τὸν Ἐγγελον ἀληθῶς.

Ὁ Σχελλίγγιος συννοήσας, ὅτι ὁ λογικὸς οὗτος τῆς προτέρας φιλοσοφίας χαρακτήρ ἐπὶ τέλους ἀναιρεῖται ὅλως, τουτέστιν, ὅτι ἡ ἀρχὴ τοῦ συστήματος αὐτοῦ δὲν συνεβιβάζετο πρὸς τὸ τέλος αὐτοῦ, ἠναγκάσθη, ἐγκαταλιπὼν τὰς προτέρας αὐτοῦ ἀρχάς, νὰ ἐγκαθιδρύσῃ ἄλλας, τουτέστι νὰ εὕρῃ ἄλλην, τὴν νεωτέραν αὐτοῦ φιλοσοφίαν, τὴν ὑπ' αὐτοῦ θετικὴν καλουμένην.

Τὰ συγγράμματα δὲ, τὰ ὅποια τῇ νεωτέρᾳ αὐτοῦ φιλοσοφίᾳ συνέχονται, καὶ ἐν οἷς ἡ περὶ τοῦ ἀπολύτου προτέρα αὐτοῦ θεωρία τροπολογουμένη φαίνεται, εἰσὶν ἡ περὶ ἠθικῆς τοῦ ἀνθρώπου ἐλευθερίας πραγματεία, τὸ μνημεῖον τοῦ συγγράμματος

τοῦ Ιακώβου περὶ τῶν θείων ὄντων, καὶ ἡ περὶ τῶν θεοτήτων τῆς Σαμοθράκης πραγματεία αὐτοῦ. Ἐν τῇ πραγματείᾳ περὶ τῆς ἠθικῆς τοῦ ἀνθρώπου ἐλευθερίας ἀπέβλεπεν ὁ Σχελλίγγιος εἰς τὸ νὰ ἀποδείξῃ τὴν θετικὴν βάσιν τῆς ἀνθρωπίνης ἐλευθερίας ὡς δύναμιν, τείνουσαν εἰς τὸ κακόν. Ἀλλὰ αὕτη εἶναι ἡ μεγίστη δυσχέρεια ἐν τῇ ὅλῃ θεωρίᾳ περὶ τῆς ἐλευθερίας, καὶ συνεπῶς, ἐπειδὴ ἐλευθερία εἶναι ἡ θετικὴ ἔννοια τοῦ ὄντος αὐτοῦ καὶ αὐτὸ, ἡ μεγίστη δυσχέρεια ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ· διότι εἶναι ἀκατάληπτον, πῶς ἐκ Θεοῦ, ὡς καθαρᾶς ἀγαθότητος θεωρουμένου, δύναται νὰ προέλθῃ δύναμις τις εἰς τὸ κακόν τείνουσα. Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἐλευθερία εἶναι δύναμις τις τείνουσα εἰς τὸ κακόν, πρέπει ἡ δύναμις αὕτη νὰ ᾖ τοῦ Θεοῦ ἀνεξάρτητος.

Ἐάν δὲ τὸ ἀπόλυτον ὑποτεθῆ ὅτι ἐμμένει τοῖς οὐσιν, ἔπεται ἀναγκαίως ἐν ἑκ τῶν δύο, ἢ τὸ κακόν πρέπει ν' ἀναχθῆ εἰς τὸ ἄπειρον ὄν, τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ, τότε ὅμως ἡ ἔννοια τοῦ τελειοτάτου ὄντος ἤθελεν ἀναιρεθῆ, ἢ ἔπρεπε νὰ ἀρνηθῆ τις τὸ πραγματικὸν τοῦ κακοῦ ἐν γένει, ὅπερ ὅμως ἄτοπον, διότι ἀντιφάσκει τῇ πείρᾳ, καὶ ἀναιρεῖ τὴν ἐλευθερίαν· τινὲς μὲν δὲν ἀρνοῦνται τὴν ὑπαρξίν τοῦ κακοῦ (φυσικοῦ καὶ ἠθικοῦ) κατ' εὐθείαν, ἐκλαυθάουσι ὅμως αὐτὸ στέρησιν τοῦ ἀγαθοῦ· ἀλλὰ οὔτε διὰ τούτου σμικρύνεται ἡ δυσχέρεια, διότι ἡ αἰτία τοιαύτης τινὸς στέρησεως τοῦ ἀγαθοῦ ἐν τοῖς οὐσιν, ἤθελεν αὖθις ἀναχθῆ εἰς τὴν καθόλου καὶ ἀρχικὴν τοῦ κόσμου τάξιν, καὶ συνεπῶς εἰς τὸν δημιουργόν. Ἐνταῦθεν ὑπολαμβάνει ὁ Σχελλίγγιος, ὅτι τὸ μόνον μέσον πρὸς σωτηρίαν τῆς ἐλευθερίας εἶναι τὸ ἔμμενον τοῦ ἀπολύτου ἐν ἡμῖν ἢ ἡμῶν ἐν τῷ ἀπολύτῳ. Ἐξ ἀπάντων ὅμως ὅσα ἀναφέρει ὁ Σχελλίγγιος, ἀποδείκνυται ὅτι δὲν εἶναι ἀδύνατον ὁ ἀνθρώπος νὰ ὑπάρχῃ ἐν τῷ ἀπολύτῳ καὶ ἐν αὐτῷ ἀνεξάρτητος· ἡ ἀπόδειξις ὅμως, ἣν φέρει περὶ τούτου, δὲν εἶναι ἄμεσος, ἀλλ' ἐπαγωγικὴ, καὶ ἀνάγει διὰ τοῦτο μόνον εἰς τὰς δυσχερείας τῆς συνήθους θεωρίας περὶ ἐλευθερίας, οὐδόλως δὲ καὶ εἰς τὴν λύσιν τῶν ἀν-

τιφάσεων, διότι πρὸς τοῦτο ἀπαιτεῖται ἄλλη τις θεωρία ἢ ἡ μέχρι τοῦδε.

Ὁ Σχελλίγγιος παραδέχεται ὅτι τὸ ἔμμονον τοῦ ἀπολύτου ἐν τοῖς οὔσι δὲν δύναται νὰ ἀναιρεθῇ· τοῦτο δὲ ὅπερ ἐμμένει τοῖς οὔσι δὲν εἶναι τὸ ὅλον ἀπόλυτον, τουτέστιν ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἐν τῷ ἀπολύτῳ τὸ θεῖον ἀποτελεῖ· ὁ ἰσχυρισμὸς ὅμως οὗτος, ὅτι, ὅπερ ἐν τῷ Θεῷ ἐστὶ, τοῦτο δὲν εἶναι ὁ Θεός, φέρει εἰς νέαν τροπολογουμένην θεωρίαν τοῦ Σχελλίγγιου περὶ τοῦ ἀπολύτου, προτιθεμένην ν' ἀποδείξῃ, ὅτι τὸ κακὸν δὲν ὑπάρχει ἐν τῷ Θεῷ, ἀλλὰ μόνον ἐν τοῖς οὔσι, τὸ δὲ ἠθικὸν μόνον ἐν τῷ ἀνθρώπῳ. Τοῦτο ὅμως τὸ ἐν τῷ Θεῷ, ὅπερ δὲν εἶναι ὁ Θεός, ἀλλὰ αὐτοῦ διάφορον ὑποκείμενον, παρεδέχθη ὁ Σχελλίγγιος, εἰς τοῦτο ὑπὸ Ἰακώβου τοῦ Β οἴμου ἀχθεῖς, ὅπως ἀποδείξῃ τοῦτο τὸ ἕτερον τοῦ Θεοῦ ὡς τὴν θετικὴν τοῦ κακοῦ ἀρχὴν, τὴν ὁποίαν βουλόμενος, καὶ ἐν τῷ μνημείῳ τοῦ συγγραμματος τοῦ Ἰακώβου περὶ τῶν θείων ὄντων, νὰ ἀναφέρῃ, ἀντιτάσσει αὐτὴν τοῖς φιλοσόφοις ἐκείνοις, οἱ ὁποῖοι ὑποτίθενται θεῖόν τι νοητὸν καὶ ἠθικὴν βούλησιν ὄνευ πραγματικῆς ἐάσεως, ἐρωτῶν αὐτούς, ἂν δύναται νοῦς τις νὰ θεμελιωθῇ ἀφ' ἑαυτοῦ· ὅπερ ὅμως εἶναι ἀρχὴ τοῦ νοῦς τοῦτο δὲν δύναται νὰ ᾔηται νοητὸν, καὶ αὔθις δὲν δύναται νὰ μὴ ᾔηται τοιοῦτον, διότι ἐστὶν ἡ δύναμις τοῦ νοῦς, τουτέστι δύναμις νοῦς· ἄρα ὑπάρχει τι μέσον (μνημεῖον τοῦ συγγραμμ. Ἰακ. σελ. 34), ὑπάρχει τι μεταξὺ τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ κόσμου, καὶ ὡς δύναμις νοῦς δυνάμει τῷ Θεῷ τὸ δυνατὸν τῆς δημιουργίας, εἰς ἣν ὁ Θεός ἐπειτα ἀποφασίζει ἐλευθέρως. Ἡ τροπολογουμένη δὲ αὕτη θεωρία τοῦ Σχελλίγγιου περὶ τοῦ ἀπολύτου ποιεῖ τὴν μετάθεσιν ἐκ τοῦ προτέρου εἰς τὸ νεώτατον αὐτοῦ σύστημα, τὸ θετικὸν καλούμενον, τὸ ὁποῖον γινώσκόμεν μόνον ἐκ τῶν ἀνεκδότων αὐτοῦ παραδόσεων, συμπεριλαμβανουσῶν 1) ἀνάπτυξιν τῶν φιλοσοφικῶν συστημάτων ἀπὸ Καρτεσίου μέχρι Σχελλίγγιου, 2) τὸ ἴδιον αὐτοῦ σύστημα (δυναμολογίαν,) 3) τὴν φιλοσοφίαν τῆς

φύσεως, 4) τὴν φιλοσοφίαν τῆς μυθολογίας, 5) τὴν φιλοσοφίαν τῆς ἀποκαλύψεως, καὶ 6) τὴν φιλοσοφίαν τῆς πολιτικῆς· ἐκ τῶν ἀναφερομένων δὲ τούτων ἀνεκδότων μὲν, ἐκδοθησομένων δὲ συγγραμμάτων μόνην τὴν φιλοσοφίαν τῆς φύσεως καὶ τῆς πολιτικῆς οὐδέποτε παρέδωκεν.

ΤΡΙΤΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ (1).

Τὸ θετικὸν σύστημα.

Ἡ φιλοσοφία τῆς ταυτότητος ἀπεφάνητο, ὅτι ἡ γένεσις τῆς ἄλλης φύσεως ἀπορρίπτεται ἐπὶ τῆς ὑπεροχῆς τοῦ ὑποκειμένου (τοῦ ἰδανικοῦ) ὑπὲρ τὸ ἀντικείμενον (τὸ φυσικόν). Ἐάν ὅμως τὸ ὑποκειμενον ὑπὲρ τὸ ἀντικείμενον ὑποτεθῆ, φανερόν, ὅτι τὸ ἀντικείμενον πρέπει νὰ ὑποτεθῆ πραγματικόν· ἐάν δὲ πραγματικόν πρέπει καὶ πραγματικῶς βουλευτόν, ἐάν δὲ βουλευτόν, καὶ κατὰ συμβεβηκὸς, καὶ ἂν κατὰ συμβεβηκὸς, καὶ ὡς αἰτιατόν, ἐάν δ' αἰτιατόν, πρέπει καὶ αἴτιον νὰ ὑποτεθῆ, ὅτι ἔθεσε τὴν ὑπεροχὴν τοῦ ὑποκειμένου ὑπὲρ τὸ ἀντικείμενον.

Τὸ αἴτιον ὅμως τοῦτο δὲν εἶναι, ὡς ἐν τῷ προτέρῳ αὐτοῦ συστήματι, ἰδέα ἀπλή, ἀλλὰ ὄν πάσης ἐννοίας προηγούμενον, καὶ ἐπειδὴ τὸ ὄν τοῦτο ἡ λογικὴ φιλοσοφία ἀποκτᾷ ὡς τέλος, ἡ δὲ νεωτέρα τοῦ Σχελλιγγίου φιλοσοφία καθιστᾷ ἀρχὴν, καλεῖται διὰ τοῦτο ὑπ' αὐτοῦ ἡ μὲν λογικὴ φιλοσοφία ἀποθετικὴ, ἡ δὲ νεωτέρα αὐτοῦ θετικὴ· αὕτη δὲ ἡ θετικὴ αὐτοῦ φιλοσοφία δὲν ἀρχεται οὔτε ἀπὸ τοῦ ἐν τῷ νῷ ὄντος, ὡς ἡ προτέρα, διότι τότε δὲν ἠδύνατο πέραν τῆς τοῦ νοῦς ἀναγκαιότητος νὰ προβῆ, οὔτε ἀπὸ τῆς πείρας, ὡς ἡ ἐμπειρία, διότι τότε δὲν ἠδύνατο νὰ ἔλθῃ οὐδὲ εἰς τὴν ἐννοιαν τοῦ καθόλου, ἀλλὰ ἀπὸ τοῦ ὑπὲρ τὸν νοῦν καὶ τὴν πείραν ὄντος· (Vorrede

(1) Ἡ τρίτη αὕτη περίοδος, μέχρι τοῦδε ἀγνωστος, δημοσιεύεται πρῶτον ἐν τῷ ἔργῳ.

gū Cusins üb deutsch Phil. Schel. XVI.) Τοῦτο δὲ τὸ ὑπὲρ τὴν πείραν καὶ τὸν νοῦν ὄν ἐστὶ τῷ Σχελλιγγίῳ τὸ καθαρὸν ὄν.

Τοῦτο δὲ τὸ καθαρὸν ὄν, τὸ ὑποῖον εἶναι ἀρχὴ τῆς νεωτέρας τοῦ Σχελλιγγίου φιλοσοφίας, καὶ ἔμφυτον τῷ λόγῳ καὶ διὰ τοῦτο δὲν εἶναι ἀφηρημένον, ἀποκτᾶ ὁ λόγος ἀφαιρῶν αὐτοῦ πάντα διορισμὸν, πᾶν τὸ μεταβλητικόν. ἐπειδὴ δ' ὁ νοῦς ἀφαιρεῖ αὐτοῦ πᾶν τὸ εὐμετάβλητον, πᾶν τὸ μεταβατικόν, καὶ διατηρεῖ μόνον τὸ ἀμετάβλητον, τὸ ἀμετάβατον ὄν, ἐλθὼν δὲ εἰς αὐτὸ δὲν δύναται νὰ μείνη ἐν αὐτῷ, διότι ἀναγκάζεται νὰ καταβῆ πάλιν εἰς τὴν ἐναντίαν ἔννοιαν, ἤγουν τὸ μεταβατικόν, γίνεται φανερόν, ὅτι τοῦ λόγου περιεχόμενον τῷ Σχελλιγγίῳ δὲν εἶχαι ὁ προσωπικὸς Θεός, ἀλλὰ τὴ κενὸν τοῦτο ὄν, τὸ ὀποῖον ἔμως ὡς ἀόριστον, εἶναι δυνάμει ὄν, ὡς δυνάμει δὲ ὄν, ἀτελὲς καὶ φθαρτόν (Ἀριστοτέλους Μετ. Θ. καὶ Λ.).

Ἐπειδὴ δὲ ἡ θετικὴ φιλοσοφία ἔρχεται ἐκ τοῦ καθαροῦ ὄντος, τῆς ἀρχῆς, εἰς τὴν πείραν, καὶ ἀποδεικνύει ἐκ τῶν ὑστέρων, δηλαδή ὡς πρὸς τὸν Θεόν, καλεῖται ὑπὸ Σχελλιγγίου φιλοσοφία ἐμπειρικὴ· καθόσον δὲ τὸν κόσμον παράγει ἐκ τῆς ἀρχῆς εἶναι ἐκ τῶν προτέρων, λογικὴ· Ἐπειδὴ λοιπὸν ὁ Σχελλίγγιος ἀρχὴν τῆς νεωτέρας αὐτοῦ φιλοσοφίας ἀποφαίνεται τὸ καθαρὸν ὄν, τοῦτο δὲ τὸ καθαρὸν ὄν εἶναι ὄν κενὸν ἐννοίας, ἄνουν, τυφλόν, ὡς τοιοῦτον δὲ ἀπρόσωπον, ὡς τοιοῦτον δ' οὐσία, γίνεται φανερόν, ὅτι καὶ ἡ νεωτέρα τοῦ Σχελλιγγίου φιλοσοφία δὲν ὑποτίθεται ἀρχὴν αὐτῆς Θεὸν προσωπικόν, ὡς οὐκ ὀρθῶς πολλοὶ τῶν λεγομένων μαθητῶν του, ὡς Στάλιος, Βέκκερος, καὶ πολλοὶ ἄλλοι, δοξάζουσιν, οὔτε τὴν ὑπαρξίν ἀποδεικνύει τοῦ Θεοῦ, (διότι δὲν ἄρχεται ἀπὸ τῆς ἐννοίας, ἀλλ' ἔρχεται εἰς τὴν ἔννοιαν,) ἀλλὰ τὴν θεότητα τοῦ ὑπάρχοντος· διὸ ἡ νεωτέρα τοῦ Σχελλιγγίου φιλοσοφία ἀρχὴν τὸ καθαρὸν ὄν ποιησαμένη προβαίνει ἐξ αὐτοῦ, ὡς τοῦ ὑπάρχοντος, εἰς τὴν ἔννοιαν τῆς θεότητος, ταυτέστι τὸν προσωπικὸν Θεόν.

Εἰ δὲ ἐστὶ τὸ καθαρόν ὄν, τὸ ὅποιον ὁ Σχελλίγγιος καθιστᾷ ἀρχὴν τῆς νεωτέρας αὐτοῦ φιλοσοφίας.

Ὁ Σχελλίγγιος πληροφορηθεὶς ὅτι ὁ λογικὸς τῶν συστημάτων χαρακτηρᾷ ἀπὸ Καρτεσιῶν μέχρι τῶν ἡμερῶν αὐτοῦ δὲν ἔδυνάτο νὰ ἐξηγήσῃ τὴν μεταξὺ τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν ὄντων συνοχὴν πραγματικὴν, ἐπεχείρησεν ἄλλην ἀρχὴν τῆς φιλοσοφίας νὰ καθιδρύσῃ, ἀρχὴν τῆς προτέρας λογικῆς φιλοσοφίας διάφορον· καὶ κατὰ τούτο ἀληθῶς ἀναδεικνύται ἀνώτερος τῶν πρότερον, ὅτι, γνωρίζας τὸ ἀνεπαρκὲς ἐξαγόμενον τοῦ τε προτέρου αὐτοῦ καὶ τῶν ἄλλων συστημάτων, ἐζήτησε νὰ ἐπιδιορθώσῃ αὐτὸ, καὶ οὕτως ἀντικαταστήσῃ τὴν πραγματικὴν ἀξίαν καὶ τῆς φιλοσοφίας καὶ τῆς ὀρησκείας καὶ τοῦ βίου· τὴν δὲ ἐπιδιορθωσιν ἐνόμισεν ὅτι ἐπιφέρει, καθιστῶν τὸ καθαρόν τοῦτο ὄν, (τὸ ὅποιον ἦτο ἐξαγόμενον τοῦ καθαροῦ λόγου τοῦ Καντίου, καὶ τῆς Ἐγγέλου φαινομενολογίας τοῦ πνεύματος, τὸ ὅποιον ὅμως παρὰ Σχελλίγγιῳ ἐφαίνετο ἀδικαιολόγητον, ἢ κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ Ἐγγέλου, ὡς ἐκ τῆς πιστῆς πυροβοληθὲν) ἀρχὴν τῆς φιλοσοφίας.

Τοῦτο λοιπὸν τὸ ὄν, τὸ ὅποιον ἦτο τέλος καὶ τῆς προτέρας αὐτοῦ φιλοσοφίας, κατέστησεν ὁ Σχελλίγγιος εἰς τὸ μέτεπειτα ἀρχὴν τῆς νεωτέρας αὐτοῦ φιλοσοφίας.

Ὁ Σχελλίγγιος ἐν τῇ περὶ τῆς ἠθικῆς τοῦ ἀνθρώπου ἐλευθερίας πραγματεῖα αὐτοῦ ἀποφαίνεται, ὅτι ἄλλο ὄν παρὰ τὴν βούλησιν δὲν ὑπάρχει. Τὸ αὐτὸ ἰσχυριζόμενος καὶ ἐν τῷ νεωτέρῳ αὐτοῦ συστήματι διακρίνει ἐν τῇ βουλήσει δύναμιν καὶ ἐνέργειαν, καὶ ἀποκαλῶν τὴν μὲν βούλησιν, τὴν ἔχουσαν ἀντικείμενον, ἐνέργειαν, τὴν δὲ μὴ ἔχουσαν, ἡρεμοῦσαν βούλησιν, δύναμιν, ἐκλαμβάνει αὐτὰς ἀλλήλαις ἀντιθέτους.

Ταυτίζων δὲ τὴν μὲν δύναμιν μετὰ τοῦ λόγου τὴν δὲ ἐνέργειαν μετὰ τῆς βουλήσεως, θεωρεῖ τὴν ἀντίθεσιν ταύτην, ὡς ἀντίθεσιν τῆς βουλήσεως καὶ τοῦ λόγου. Ἐπειδὴ δὲ ἡ μὲν βούλησις ἀντιστοιχεῖ εἰς τὴν πρακτικὴν λόγον τοῦ Καντίου,

ὁ δὲ λόγος ἢτοι ἡ δύναμις εἰς τὸν θεωρητικόν, εἶναι ἡ ἀντίθεσις αὕτη τῆς βουλήσεως καὶ τοῦ λόγου συνεπῶς ἀντίθεσις τοῦ θεωρητικοῦ καὶ τοῦ πρακτικοῦ λόγου· ἐπειδὴ δὲ ἐν τῷ νῦν αὐτοῦ συστήματι ἀναγνωρίζει τὴν βούλησιν προτέραν καὶ ἀνωτέραν τοῦ λόγου, ἀναγνωρίζει καὶ τὸν πρακτικὸν λόγον πρότερον καὶ ἀνώτερον τοῦ θεωρητικοῦ· ἡ ἀντίθεσις ὅμως αὕτη δὲν δύναται ἐξ ἀπαιχτοῦ νὰ θεωρηθῇ ἐπιδιόρθωσις τῆς προτέρας αὐτοῦ φιλοσοφίας, διότι διὰ τῆς ἀντιθέσεως ταύτης ὁ μὲν λόγος καθίσταται ἔννοια περιεχομένου κενῆ, ἡ δὲ βούλησις ἄμοιρος ἐννοίας, βούλησις τυφλῆ, τοῦτέστιν ἀδουλία.

Ἐπειδὴ δὲ τὴν βούλησιν ἀποφάνεται καὶ προτέραν καὶ ἀνωτέραν τοῦ λόγου, θεωρεῖ καὶ τὴν γνῶσιν τῆς βουλήσεως ἀνωτέραν καὶ προτέραν τῆς γνώσεως τοῦ λόγου.

Ἐπειδὴ λοιπὸν ἡ νεωτέρα φιλοσοφία τοῦ Σχελλιγγίου ἀντικείμενον ἔχει τὴν βούλησιν, ἡ δὲ προτέρα τὸν λόγον, ἀσχολεῖται ἡ μὲν νεωτέρα περὶ τὸ ὅτι, ἡ δὲ προτέρα περὶ τὸ τί, διότι ἡ γνῶσις τῆς βουλήσεως εἶναι γνῶσις τοῦ ὅτι, τῆς ὑπάρξεως, ἡ δὲ τοῦ λόγου, γνῶσις τοῦ τί, τῆς οὐσίας.

Ἐπειδὴ δὲ διὰ μὲν τῆς βουλήσεως δίδεται τὸ ὅτι, διὰ δὲ τοῦ λόγου τὸ τί, καθίσταται τι διὰ μὲν τῆς ὑπάρξεως, τοῦ ὅτι, ἀντικείμενον τῆς παραστάσεως, διὰ δὲ τῆς ἐννοίας, τοῦ τί, ἀντικείμενον τοῦ λόγου· ἔρα ὁ Σχελλίγγιος τὴν βούλησιν ἀρχὴν τῶν ὄντων ὑποτιθέμενος καθίστησι τὰ ὄντα πρὸς τι, μὴ ὄντα· ἐντεῦθεν λοιπὸν ἀποδεικνύεται, ὅτι ἡ βούλησις δὲν δύναται νὰ ᾔγαι ἀπόλυτος τῆς φιλοσοφίας ἀρχή.

Ὅτι δὲ ἡ βούλησις δὲν εἶναι τοῦ λόγου προτέρα ἐπιβεβαιωὶ καὶ ὁ Ἀριστοτέλης (Πθ. III, 6 καὶ 8, καὶ VI, 2), ἀποδεικνύων, ὅτι ὁ λόγος προηγείται τῆς βουλήσεως· καὶ ἐπειδὴ προηγείται, προηγείται καὶ ἡ γνῶσις τοῦ λόγου (ἢ τοῦ τί) τῆς γνώσεως τῆς βουλήσεως, τῆς τοῦ ὅτι. (Ἀριστ. μεταφ. Ζ. καὶ Η.).

Ἐπειδὴ ὅμως οὔτε τοῦ ὅτι ἡ γνῶσις, οὔτε ἡ τοῦ τί (ἔχουν

της άπλης έννοιας), είναι γνώσις πραγματική, αλλά ή του τέ-
 μετά της του ότι, έπεται ότι ο χωρισμός ούτος του τί
 και ότι, έν ποιεί ο Σχελλίγγιος δέν φέρει είς πραγματικήν
 γνώσιν. Επίσης δέ πραγματικήν γνώσιν δέν παρέχει ούδέ ή
 ταυτότης του υποκειμένου και αντικειμένου, διότι ή ταυτό-
 της, ήτις σημαίνει, ότι τὸ νοεῖν και εἶναι εἰσι ταύτᾶ, δέν εἶ-
 ναι γνώσις, αλλά νόησις, τούτέστι θέσις του κατηγορουμένου,
 δι' οὐ μόνον τὸ υποκειμένον όρίζεται.

Έντεϋθεν φανερόν, ότι τὸ μὲν της ταυτότητος σύστημα φέ-
 ρει είς νόησιν, τὸ δέ νεώτερον του Σχελλίγγιου είς έμπειρικὴν
 άπλως γνώσιν.

Εάν δέ ή βούλησις κατὰ Σχελλίγγιον υποτεθῆ κεχωρισμένη
 του λόγου και αὐτου άνωτέρα και προτέρα, τότε, καθόσον είς
 μὲν τήν βούλησιν ανάγεται τὸ πρακτικόν, και ή πίστις, είς
 δέ τὸν λόγον ή έπιστήμη, ή πράξις και ή πίστις χωρίζε-
 ται της έπιστήμης, και καθίσταται της έπιστήμης άνωτέρα.
 Εάν δέ ή πίστις άνωτέρα έκληρθῆ, τότε ο λόγος καθίσταται
 άνίκανος νά γνωρίση τήληθες, εάν δέ τούτο, τότε πάσα μά-
 θησις και έπιστήμη καθίσταται μωρόν τι και μηδενος λόγου
 άξιον, ή έξ αποκαλύψεως γνώσις είναι ή μόνη σοφία, και τὸ
 μόνον μέτρον της άληθείας· συνέπεια όμως τούτου, έσται ή
 τυφλή πίστις, ή άμάθεια, και ή βαρβαρότης.

Εάν ή βούλησις άνωτέρα θεωρηθῆ του λόγου, τότε άληθώς
 περίσταται ο κόσμος τυχαῖόν τι και άυθαίρετον, τὸ αναγκαῖον
 καταστρέφεται, μετ' αὐτου πάσα συνοχή, και μετ' αὐτης ή
 έπιστήμη. Τὸ έξαγόμενον τούτο της νεώτερας του Σχελλίγγ-
 γίου φιλοσοφίας ήτο αντίθετον τῷ έξαγομένῳ του προτέρου
 αὐτου συστήματος· διότι τὸ πρότερον αὐτου σύστημα άρχήν
 τὸν λόγον παραδεχόμενον άνεγνώριζε τὸν κόσμον ως τι ανα-
 γκαῖον, μετ' αὐτου δέ τήν συνοχήν, και μετ' αὐτης ἔδρασε τήν
 έπιστήμην, ή έλευθερία όμως και ή θρησκεία δέν άνεγνω-
 ρίζετο ως τοιαύτη, και διά τούτο πραγματικώς καταστρέφετο.

Εάν δὲ τοιοῦτον ὄν, ὄν ἄνοον, ὄν τυφλόν, ἀρχὴ τῆς φιλοσοφίας ὑποτεθῆ, τότε ἀληθῶς ὑποτίθεται τις ἀθείαν, διότι τοιοῦτον ὄν δὲν δύναται οὔτε νὰ γένηται, οὔτε νὰ κληθῆ θεός· τούτου δὲ ὑποτιθεμένου ἐστὶ καὶ τὸ προῖόν αὐτοῦ, ὁ κόσμος, προῖόν ἄλογον, καὶ αὐτόματον. Ἐπειδὴ δὲ ὁ κόσμος, εἶναι πραγματικὸς, καὶ δὲν ἐγένετο οὔτε κατὰ τύχην, οὔτε αὐτομάτως, ἀλλὰ γνῶσκει τε καὶ βουλήσει τοῦ δημιουργήσαντος, φανερόν, ὅτι τὸ ὄν τοῦτο δὲν δύναται νὰ ἦναι, οὔτε ὄν τυφλόν, ὡς ὁ Σχελλίγγιος ὑποτίθεται, οὔτε ἰδέα ἀπλή, ὡς ἡ καθαρὰ ἰδεολογία, οὔτε ὄν ἀπρόσωπον καὶ ἀνελεύθερον, (διότι ὡς γινόμενον δὲν ἤθελεν εἶναι τέλειον) ἀλλὰ ὄν μετὰ λόγου καὶ βουλήσεως, ὄν πάνσοφον, παντοδύναμον καὶ ἐλεύθερον, ἐν ἐνὶ λόγῳ ὄν ἐνεργεῖα τέλειον καὶ προσωπικόν· διότι μόνον τοιοῦτον ὄν εἶναι αἰδίων, ὑπὲρ πάντα χρόνον, καὶ ἐν· καθὼ δὲ τοιοῦτον οὐ γίνεται, ἀλλ' ἐστὶ, καὶ ἐπειδὴ ἐστίν, ἡ δημιουργία δὲν εἶναι γέννησις τοῦ θεοῦ, ἡγουν θεογονία, διότι ἡ γέννησις εἶναι ἀλλοίωσις, ἀλλὰ γέννησις τῶν ὄντων. Μόνον δὲ τοιοῦτον ὄν, ὄν τέλειον ἐνεργεῖα, δύναται νὰ ἦναι ἀρχὴ τῆς φιλοσοφίας. Ἀλλὰ ὑποθετέον, ὅτι τοῦτο τὸ καθαρὸν ὄν, τὸ κενὸν ἐννοίας, τὸ τυφλόν ὄν, εἶναι ἡ ἀρχὴ τῆς φιλοσοφίας, καὶ προηγείται πάσης ἐννοίας, πῶς ἐπεταὶ ἡ ἐννοια μετὰ τὸ καθαρὸν ὄν, ἢ ὅπερ ἐστὶ τὸ αὐτὸ, πῶς τῷ καθαρῷ ὄντι ἐμφανίζεται ἡ δύναμις;

Ὁ Σχελλίγγιος λέγει, ὅτι ἡ δύναμις μεταβαίνει εἰς ἐνέργειαν φύσει· τὸ δὲ καθαρὸν ὄν εἶναι ἀκίνητον καὶ δὲν μεταβαίνει εἰς δύναμιν φύσει· ἄρα μεταβαίνει ἐλευθέρως· πῶς ὅμως μεταβαίνει; πῶς τὸ ἀκίνητον φύσει γίνεται κινήτων ἐλευθέρως; Ὁ Σχελλίγγιος ὑποτίθεται, ὅτι τῷ καθαρῷ ὄντι ἐμφανίζεται αὐτομάτως, καὶ ἀπ' αἰῶνος, ἡγουν ἀφ' οὗ ἐστίν, ἡ δύναμις ὄντος τινὸς διαφόρου τοῦ καθαρῷ ὄντος· καὶ ὄν ὡς τι ἀπροσδόκητον, ὡς τι ὅμως εὐπρόσδεκτον, διότι ἡ δύναμις αὕτη ἐμφανιζομένη δεικνύει αὐτῷ, ὅτι δύναται, εἰ βούλεται, νὰ καταστῆ κύριος τοῦ δυνάμει ὄντος.

της, τοῦ ἐπιπέδου, τῆς κατὰ συγκρίσειν, ἐνταυτῷ δὲ ὅτι ἐλευθερότητα καὶ τοῦ τυφλοῦ, τοῦ ἀναγκασίου, τοῦ καθαρῶ ὄντος, καὶ γίνεται καὶ αὐτοῦ κύριος· διὰ τὴν καταστροφή ὅμως τὸ ἐπίπεδον τοῦτο ὄν κενόν, ὑποτίθεται, ὅτι ἡ δύναμις μεταβάσασα ἐκτὸς ἑαυτῆς γίνεται ἄπειρος, καὶ ἐνέργεια, ἡγουν λαμβάνει τὸν τόπον τοῦ ἐνεργείας, τοῦ καθαρῶ ὄντος, καὶ οὕτως ἐκτροπίζουσα τίθησιν αὐτὸ εἰς τόπον δυνάμεως· τοῦτο δὲ διὰ μεταστάσεως εἰς ἐνέργειαν εἰς δύναμιν γίνεται, ὡς δύναμις, κενόν ὄν τὸ καθαρὸν ὄν εἰς δύναμιν μεταστάν, ἀνοψοῦται εἰς δύναμιν δυνάμεως (Λ^2), καὶ ἐνεργεῖ εἰς τὸ νὰ ὑποτάξῃ τὴν δύναμιν, τὴν μεταβάσαν ἐκ δυνάμεως εἰς ἐνέργειαν, αὐτῆς εἰς δύναμιν, καὶ καθ' ὄν βαρῆν ἐπαγαφέρει αὐτὴν εἰς δύναμιν ἀντικαθιστῆ καὶ ἑαυτὸ ἐκ δυνάμεως εἰς ἐνέργειαν· ἐν δὲ ἡ μετάστασις ἐκτείνεται καὶ εἰς τὰς τρεῖς δυνάμεις, διὰ τὴν ἢ τρίτην νὰ λαμβάνῃ μέρος μόνον διὰ τῆς βουλήσεως ἑαυτῆς, ἡγουν διὰ τὴν νὰ ἦναι ἀπλοῦς θεατῆς τῆς δημιουργίας;

Τοῦτο δὲ τὸ καθαρὸν ὄν, αὐτὴ ἡ καθαρὰ ἐνέργεια, παραδεχόμενον τὴν πρώτην δύναμιν, ἡ ὁποία δεικνύει αὐτῷ τὸ δυνατὸν τοῦ γενέσθαι δημιουργόν, βλέπει καὶ τὴν δευτέραν τοῦ μὴ εἶναι τὸ τυφλόν, καὶ δι' αὐτῆς καὶ τὴν τρίτην τοῦ εἶναι πνεῦμα.

Οὕτως δὲ διὰ τῆς παραδοχῆς τῆς δυνάμεως, τῆς ἐμφανιζομένης αὐτῷ, γίνεται κύριον τῶν τριῶν δυνάμεων, καὶ διὰ τοῦτο ὑπὲρ τὴν δύναμιν καὶ ὑπὲρ τὸ καθαρὸν ὄν, ὑπερὸν καὶ ὑπερούσιον.

Τοῦτο ὅμως τὸ ὑπερὸν καὶ ὑπερούσιον δὲν εἶναι πλέον τὸ κενόν ὄν, τὸ τυφλόν, ἀλλὰ ὄν συγκεκριμένον, καὶ διὰ τοῦτο τέλειον· καὶ αὐτὴ ἡ ἐννοια περὶ Θεοῦ εἶναι κατὰ Σχελλίγγιον ἡ ἐννοια τοῦ μονοθεϊσμοῦ, καὶ πάσης ἀληθοῦς θρησκείας.

Καθόσον δὲ τὸ ὄν τοῦτο, ὑπὲρ τὸ κατ' ἀρχὰς εἶναι τυφλόν, ἔπειτα ὑπερούσιον γιγνόμενον, γνωστικὸν καὶ ἐλεύθερον θέτει

καὶ συγκρατεῖ τὰς τρεῖς δυνάμεις, καὶ παράγει κίνησιν συνεχῆ, ἐμφανίζεται ὡς κύριος αὐτῆς.

Ποῖος δὲ ἦν ὁ σκοπὸς τῆς συνεχοῦς ταύτης κινήσεως; Ὁ Σχελλίγγιος λέγει, ὅτι ὁ σκοπὸς αὐτῆς ἦτο, τὸ νὰ ἀναχθῆ ἡ δύναμις, ἥτις τὰ ἔρια αὐτῆς ὑπερβάσα ἄπειρον καὶ ἄκουσ ἐγένετο, εἰς ἑαυτήν, καὶ γένηται βᾶσις καὶ θρόνος τοῦ ὑψίστου.

Ἀλλὰ διὰ τῆς ἐπανόδου τῆς δυνάμεως ταύτης εἰς ἑαυτήν, δὲν μένει οὐδέν; Ὁ Σχελλίγγιος λέγει ὅχι, διότι ἡ εἰς ἑαυτὴν ἐπαναχθεῖσα δύναμις γίνεται λογικὴ, καὶ ὡς τοιαύτη εἶναι ἡ σοφία.

Πῶς ὁμοίως εἶναι δυνατόν ἡ τυφλὴ αὕτη δύναμις νὰ ἦναι ἡ σοφία; Ὁ Σχελλίγγιος λέγει, ὅτι ἡ δύναμις αὕτη ὡς ὑποκει-
μενον τοῦ ὅλου κόσμου εἶναι τὸ πάσχον, διὰ τοῦτο δὲ μαν-
θάνον καὶ γινώσκον τὸν ὅλον κόσμον, καὶ ὡς τὰ πάντα τῆς
γενέσεως παθόν, καὶ τὰ πάντα αὐτῆς μαθόν, ὀνομάζεται σο-
φία. Ἐπειδὴ δὲ ἡ πρώτη ἐκείνη δύναμις τὸν θεὸν ὑποθέτουσα,
δὲν εἶναι ὁ θεὸς, ὡς δύναμις δὲ, δὲν εἶναι οὔτε τι δημιούργη-
μα, ἀλλὰ τι μέσον, ὡς τοιοῦτον δὲ ἔπρεπε, διὰ νὰ ἐννοηθῆ ἡ
δημιουργία ὡς συνέπεια τῆς τοῦ θεοῦ βουλήσεως, νὰ ὑπάρχη,
ὑπὸ χωρίζῃ ἀμρότερα· διότι ἂν τι δὲν ὑπῆρχε μέσον, ὁ δη-
μιουργὸς δὲν ἔθελε διακρίνεσθαι τῶν δημιουργημάτων· καὶ ἂν
τοῦτο, τὸ σύστημα τοῦτο ἔθελεν εἶναι πανθεισμός· ἄρα ἡ δύ-
ναμις αὕτη, ἐν τῷ μέσῳ τοῦ δημιουργοῦ καὶ τῶν δημιουρ-
γημάτων οὔσα διαρρήγνυσι τὴν αἰωνιότητα τοῦ ὄντος, καὶ
χωρίζει τὸ ὄν τῆς οὐσίας, καὶ τούτων χωριζομένων ἐμφανίζον-
ται αἱ τρεῖς δυνάμεις, αἱ ἀρχαὶ πάσης γενέσεως, ἡ μὲν πρώτη
ὡς τὸ ἐξ οὐ, ἡ δὲ δευτέρα ὡς τὸ δι' οὐ, καὶ ἡ τρίτη ὡς τὸ
πρὸς ὃ πάντα ἐγένετο· παρὰ ταύτας δὲ δὲν ὑπάρχει ἄλλη, ἢ
ἡ αἰτία τῶν αἰτιῶν, ὁ θεός.

Ἐκ δὲ τῆς σχέσεως τῶν τριῶν τούτων δυνάμεων ἡ ὕλη τῶν
ὄντων ποικιλία δέδοται, ἣν ὁ δημιουργὸς ὄρα διαβαίνουσιν ὡς
ἐκτινὲ ὀπτασίᾳ· ἐντεῦθεν ἐξηγεῖ ὁ Σχελλίγγιος διὰ τί οἱ ἀρχαῖοι

τας ιδέας έθετον μεταξύ του δημιουργού και των όντων, ένταυτώ δέ και τὸ δυνατόν ιδανικῆς τινος δημιουργίας.

Πόθεν δέ παρέλαθεν ὁ Σχελλίγγιος τήν περί δυνάμεων θεωρίαν αὐτοῦ; αὐτήν παρέλαθε μὲν ἐκ τοῦ προτέρου αὐτοῦ συστήματος, εἰς τοῦτο ὑπὸ Ἐσχενμαίερου ἀχθεῖς, ὅμως ἐξ Ἰακώβου τοῦ Βοϊμου ἐτροπολόγησε, παρενείρας τὸ θεμέλιον, τοῦ I. B., ὅπερ εἰς τὸ μετέπειτα δύνάμιν καλεῖ, μεταξύ τοῦ δημιουργοῦ καὶ τῶν δημιουργημάτων.

Ὁ Ἰακώβος Βοϊμος τὸ θεμέλιον τοῦτο θεωρεῖ μὲν ἀρχὴν τῆς φύσεως, δὲν συντάττει ὅμως αὐτὸ μετὰ τῆς σοφίας, οὔτε μετὰ τοῦ πατρὸς, ὡς ὁ Σχελλίγγιος. Ὁ Ἰακώβος Βοϊμος ἀναγνωρίζει δύο θεμέλια, τὸ θεμέλιον τῆς φύσεως, ὅπερ αἰτίαν τοῦ κακοῦ καλεῖ, καὶ τὸ θεμέλιον τοῦ φωτός, ὅπερ ἐστὶν αὐτῶ αἰτία τοῦ ἀγαθοῦ· έντεῦθεν δέ γίνεται φανερόν, ὅτι δὲν συγχέει, ὡς ὁ Σχελλίγγιος, τήν ἄλογον τῆς φύσεως δύνάμιν μετὰ τῆς φωτεινῆς ιδέας, ἣν σοφίαν ἐπονομάζει.

Ὁ Ἰακώβος Βοϊμος τὸν πατέρα ἐνομάζει ἄβυσσον, ἣ γουιν ἀρχὴν προηγουμένην πάσης βίας· οὗτος δέ ἐκ τοῦ ἀορίστου, τοῦ ἀπείρου, ζητῶν ἐν ἑαυτῷ νὰ κατασκευάσῃ τινὰ βάσιν, ἣ γουιν νὰ ὀρισθῆ, ἀνακαλύπτει ἐν τῇ βάσει ταύτῃ ἐν ἑαυτῷ τὸ θεμέλιον τῆς φύσεως, εἰς ὃ εἰσερχόμενος καὶ ἐξαπτόμενος ἐν αὐτῷ, ἐξέρχεται ἐξ αὐτοῦ ὡς τι πῦρ, ὡς κεραυνὸς τὰ πάντα καὶ τὸ θεμέλιον κατακαίων, ἐξ αὐτοῦ δέ εἰς τὸ τοῦ φωτός κέντρον εἰσερχόμενος ἐξίλεῦται ἐν αὐτῷ, καὶ αὐτοῦ ἐξερχόμενος ἐμφανίζεται ὡς ἅγιον πνεῦμα, καὶ ἐξ αὐτοῦ ἡ σοφία. Έντεῦθεν δέ ὀφθαλμῶν γίνεται, ὅτι ὁ I. Βοϊμος διακρίνει τὸν μὲν πατέρα, ὡς ἄβυσσον εἰς τὴν φύσιν εἰσερχόμενον, καὶ ἐξ αὐτῆς ἐξερχόμενον, τὸν δέ υἱὸν ὡς θεμέλιον τοῦ φωτός, διάφορον τοῦ θεμελίου τῆς φύσεως, τὸν δέ πατέρα ἐκ τοῦ υἱοῦ ἐξερχόμενον ὡς ἅγιον πνεῦμα, ὃ δὲ Σχελλίγγιος τὸ θεμέλιον τῆς φύσεως μόνον ἀναγνωρίζει, καὶ αὐτὸ μετὰ τῆς πρώτης δυνάμεως τὸ αὐτὸ ἐκλαμβάνων, συγχέει τὸν πατέρα ὡς πρώτην δύνάμιν μετὰ τῆς σοφίας·

μόνον δὲ ὡς πρὸς τὸ δεύτερον πρόσωπον συμφωνεῖ τῷ Ἰακώβῳ Βοΐμῳ, μὲ τὴν διαφορὰν, ὅτι ὁ μὲν Ι. Βοΐμος αὐτὸ ἐκλαμβάνει ὡς ὕστερον τοῦ πατρὸς κατὰ τὴν γένεσιν, ὁ δὲ Σχελλίγγιος ἐκλαμβάνων αὐτὸ ὡς τὸ καθαρὸν ὄν ἐκλαμβάνει αὐτὸ ὡς τὸ πρότερον, καὶ μόνον εἰς τὸ μετέπειτα, ὅταν αὐτὸ γένηται μία μόνη δύναμις, ἡ δευτέρα, μετὰ τοῦ υἱοῦ.

Ἐκ τῆς ἀντιπραθέσεως δὲ ταύτης ἀποδείκνυται, ὅτι ὁ Σχελλίγγιος, μὴ συλλαβῶν τὸ ὄλον τοῦ Ι. Βοΐμου σύστημα ἐξέθεσε τὴν περὶ δυνάμεων αὐτοῦ θεωρίαν διαφόρως καὶ ἐλλειπῶς.

Ἀληθῶς ὁ Σχελλίγγιος, διὰ τὴν ἀποφυγὴν τὸν πανθεισμὸν, παρένειρεν ἔρῳ μεταξὺ τοῦ δημιουργοῦ καὶ τῶν ὄντων τὴν δύναμιν, διότι τὴν δύναμιν εἰς τὸ μέσον παρενείρας ἀπέδειξεν, ὅτι ὁ θεὸς τὴν δημιουργίαν δὲν παράγει ἀμέσως, ἀλλὰ ἐμμέσως, ἤγουν δι' ἑτέρου· διότι εἰ ἀμέσως, τότε ὁ δημιουργὸς ἤθελεν εἰσέλθει εἰς τὴν γένεσιν, ἡ μὲν γένεσις ἤθελεν εἶναι ἀλλοίωσις, ἡ δὲ δημιουργία θεογονία· ἐὰν δὲ εἰσῆρχετο εἰς τὴν γένεσιν, τότε ὁ θεὸς δὲν ἤθελεν εἶναι τέλειος, ὡς μὴ τέλειος δὲ, οὐδὲ αἰδῖος. Ὁ Σχελλίγγιος ὁμῶς ὑποθέτων, ὅτι ὁ θεὸς δημιουργεῖ τὸν κόσμον δι' ἑτέρου, ἤγουν, ὅτι αὐτὸς δὲν εἰσέρχεται εἰς γένεσιν, ἀφ' ἑτέρου δὲ καθυποβάλλων αὐτὸν εἰς γένεσιν, ὡς ἰσχυριζόμενος, ὅτι ὁ θεὸς γίνεται ὑπερῶν καὶ ὑπερούσιος, καὶ ἀπολύτως ἐλεύθερος, ἀσυνεπεί, καὶ περιπίπτει, ὡς τὰς δυνάμεις τῷ δημιουργῷ συνταυτίζων, εἰς τὸν πανθεισμὸν. Ἐὰν δὲ ὑποθεθῆ, ὅτι γίνεται, τότε τοιοῦτος θεὸς, γιγνόμενος, ἔστω καὶ ὑπερῶν καὶ ὑπερούσιος, καὶ ἐλεύθερος, δὲν εἶναι ἀρχὴ, ἀλλὰ τέλος, ὡς τέλος δὲ, πάντῃ περιττός.

Πῶς ὁμῶς αἱ δυνάμεις γίνονται πρόσωπα; Πρόσωπον ὁ Σχελλίγγιος ὀνομάζει κατ' ἀναφορὰν εἰς τι ὄν, ἤγουν τὸν κόσμον, ὅπερ ἔχει ἐν τῇ ἐξουσίᾳ αὐτοῦ. Ὁ Σχελλίγγιος ἐκλαμβάνων τὴν σχέσιν, ὅτι ἐν ὁμογενῆς ὄν τίθησιν ἕτερον ἐκτὸς ἑαυτοῦ, γένεσιν, λέγει, ὅτι ὁ πατὴρ (ὄν ὁ Σχελλίγγιος ἐκλαμβάνει διττῶς, καὶ

ὡς τὴν ὄλκην θεότητα, καὶ ὡς τὴν πρώτην δυνάμιν) γεννᾷ τὸν οὐρανόν, ἔργον τίθησιν αὐτὸν ἐκτὸς ἑαυτοῦ.

Ἡ πρώτη ἐκείνη δυνάμις, ἡ ἐκτὸς ἑαυτῆς, τὸ ἄπειρον, ἣν ὁ Σχελλίγγιος σημειοῖ διὰ τοῦ Β, τίθεται ὑπὸ τὸ καθαρόν ὄν, τὸ εἰς δυνάμιν μεταστάν, καὶ εἰς δυνάμιν δυνάμεως ὑψωθὲν, ὅπερ σημειοῖ διὰ τοῦ Α², τούτο δὲ τὸ Α² ἄμα λάβῃ ἐξουσίαν ὑπὲρ τὸ Β, λαμβάνει καὶ ἡ τρίτη δυνάμις, ἣν σημειοῖ διὰ τοῦ Α³. Οὕτω δὲ αἱ τρεῖς δυνάμεις, κατὰ συνέπειαν τῆς ἐαυτῶν ἐξουσίας ὑπὲρ τὸ Β, γίνονται πρόσωπα.

Ὅτι ὁ θεὸς ἔθεσε τὰς δυνάμεις ταύτας, τοῦτο δεικνύει ὁ κόσμος διὰ ποίαν ὅμως αἰτίαν ἔθεσεν αὐτάς, ἢ ὕπερ ἐστὶ τὸ αὐτὸ, διὰ ποίαν αἰτίαν ὁ θεὸς ἐδημιούργησε τὸν κόσμον;

Ὁ Σχελλίγγιος ἐν μὲν τῷ προτέρῳ αὐτοῦ συστήματι τῷ Σπινόζα συμφωνῶν ὑπετίθετο τὴν δημιουργίαν συνέπειαν τῆς λογικῆς τοῦ θεοῦ φύσεως· ἀλλὰ διὰ τῆς ὑποθέσεως ταύτης ὑπελάμβανε τὴν μὲν δημιουργίαν ἐξ ἀνάγκης γιγνομένην, τὸν δὲ δημιουργὸν ὑπὸ νόμον, ὑπὸ νόμον δὲ ὄντα, ἀνελεύθερον. Ἐν δὲ τῷ νεωτέρῳ τὴν μὲν δημιουργίαν πράξιν τῆς ἐλευθέρου τοῦ θεοῦ βουλήσεως, τὸν δὲ δημιουργὸν ἐλεύθερον· ὑπολαμβάνων ὅμως αὐτὸν δυνάμει μὲν ἐλεύθερον, ἐνεργείᾳ δ' ἀνελεύθερον, δείκνυται ἀσυνεπῆς τὰ μέγιστα, διότι ὁ δυνάμει ἐλεύθερος δὲν δύναται ἐνεργεῖν νὰ πράξῃ τι ἐλευθέρως, ἄρα οὐδὲ τὸν κόσμον· ὁ ἐνεργεῖα δὲ μετὰ τὴν δημιουργίαν ἐλεύθερος οὐδὲν συντελεῖ πρὸς αὐτήν. Ἐρωτώμενος δὲ διὰ τί ὁ θεὸς ἐδημιούργησε τὸν κόσμον; ἀποφαίνεται ὡς αἰτίαν τῆς τοῦ κόσμου δημιουργίας τὴν ἀναγνώρισιν τοῦ θεοῦ τοῖς οὖσιν· ἡ αἰτία ὅμως αὕτη παριστῶσα τὸν κόσμον ἔργον ἀβλαβερον εἶναι ἐγωϊστικῆ, καὶ διὰ τοῦτο τοῦ θεοῦ ἀναξία.

Ἡ ἀναγνώρισις ἀληθῶς εἶναι ζωὴ τις ἀνωτέρα, εἰς ἣν καὶ αἱ εὐγενεῖς φύσεις τείνουσιν, ὡς τοιαύτη ὅμως ὑποτίθεται πῦνα νόμον, τὸν νόμον τῆς ζωῆς καὶ αἰδιότητος· καὶ τοῦτο, λέγει ὁ Πλάτων ἐν Συμπόσιῳ, ἐστὶν ἐν θνητῷ ἀθάνατον ἢ κήρη

σις καὶ ἡ γέννησις· ἐπειδὴ δὲ πάντα κινήσει τε καὶ γεννήσει ἀθανασίας μετέχουσιν, ἀπόλλυνται διὰ τοῦτο καὶ πάντα ὅσα δὲν δύνανται νὰ γεννήσωσιν ἑαυτά.

Ἐπειδὴ δὲ ἡ τοῦ δημιουργοῦ φύσις, ἥτις τοῖς πᾶσιν ἐνυπάρχει ὡς κοινὸς νόμος, εἶναι αὐτῇ ἡ ἀιδιότης, ἡ δ' ἀιδιότης ἐν τῇ κινήσει τε καὶ γεννήσει ὑφίσταται, γίνεται φανερόν, ὅτι ἡ δημιουργία δὲν εἶναι ἔργον αὐθαίρετον, ἀλλὰ ἔργον κατὰ νόμον, καὶ διὰ τοῦτο ἀναγκαῖον. Διὸ ὁ κόσμος ὡς ἔργον ἐλεύθερον καὶ νόμου εἶναι θεῖον, καὶ ὡς θεῖον, εἶναι διὰ τοῦτο καὶ τέλειον.

Ἐάν δὲ ἡ δημιουργία ὑποτεθῆ ὅτι ἐξ ἀνάγκης ἐγένετο, ὁ δὲ θεὸς ὑπὸ νόμον καὶ μὴ ἀπολύτως ἐλεύθερος, εἰς τί συνίσταται ἡ παντοδυναμία καὶ ἀπόλυτος αὐτοῦ ἐλευθερία;

Ἐάν ἡ βούλησις μετὰ Σχελλιγγίου ἐκληφθῆ κεχωρισμένη τοῦ λόγου, τότε ἡ μὲν ἐλευθερία εἶναι αὐθαιρεσία, ἡ δὲ ἀναγκαιότης βία· ἄρα ἡ ἀληθὴς ἐλευθερία ὑποτίθεται τὸν λόγον, καὶ διὰ τοῦτο δὲν δύναται νὰ ᾖ οὔτε ἀόριστος, οὔτε ἀπεριόριστος, ἢ γουν αὐθαιρεσία, διότι ἡ τοιαύτη ἐλευθερία ἐστὶ τῶν κοινωνιῶν ἀνατρεπτική, καὶ διὰ τοῦτο ἀήλια καὶ ἀπορριπτέα, ἀλλὰ ἐλευθερία ὀρισμένη, ὡς τοιαύτη δὲ δὲν δύναται νὰ ᾖ οὔτε ἄνευ νόμου, οὔτε παρὰ τὸν νόμον.

Ὁ θεὸς δὲ ἀληθὴς ὢν ἀρχὴ, ἐστὶ πρότερος καὶ τοῦ λόγου καὶ τῆς βουλήσεως, καὶ διὰ τοῦτο ἀνώτερος καὶ κύριος αὐτῶν, ὡς τοιοῦτος δὲ ἀπολύτως ἐλεύθερος· ὡς ἀπολύτως δὲ ἐλεύθερος ἠδύνατο, εἰ ἤθεύλετο, νὰ μὴ δημιουργήσῃ. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ φύσις αὐτοῦ ἐστὶν αὐτῇ ἡ ἀιδιότης, αὐτῇ δὲ ἐν τῇ γεννήσει ὑφίσταται, φανερόν ὅτι ὁ θεὸς δὲν ἠδύνατο νὰ πράξῃ ἐναντίον τῆς ἑαυτοῦ φύσεως, τοῦτέστι νὰ μὴ δημιουργήσῃ· ἄρα ἐξ ἀνάγκης ἔπρεπε νὰ δημιουργήσῃ αὐτόν· διότι ἐάν δὲν ἐδημιούργει ἤθελε πράξῃ ἐναντίον τῆς ἑαυτοῦ φύσεως, καὶ ἂν τοῦτο ἔπραττε δὲν ἤθελεν εἶναι θεός, διότι δὲν ἤθελεν εἶναι αἰδιός.

Οὕτω πως ἠδύνατο ἡ ἀπόλυτος ἀναγκαιότης νὰ συμβῆ

σθην πρὸς τὴν ἀπόλυτον ἐλευθερίαν, διότι ὑπερ ἠδύνατο μὴ γενέσθαι. εἰ ὁ θεὸς ἠδύνατο, τοῦτο ἔδει γενέσθαι, καὶ ὅπερ ἔδει γενέσθαι, τοῦτο ἠδύνατο μὴ γενέσθαι· οὕτω δὲ πῶς συμβιβάζεται οὐ μόνον ἡ ἀναγκαιότης πρὸς τὴν ἐλευθερίαν, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐπιστήμη πρὸς τὴν θρησκείαν· ἀλλὰ τοῦτο τὸ δεινότατον ζήτημα ἠδύνατο νὰ λυθῆ, ἐὰν ὁ θεὸς ὠρίζετο ὅχι ὡς ὃν τυφλόν, ἤτοι δυνάμει τέλειος, ὡς ὁ Σχελλίγγιος καὶ ἐν τῷ νεωτέρῳ αὐτοῦ συστήματι ὑποτίθεται, ἀλλὰ ἐὰν ὡς τέλειος καὶ ἐλεύθερος ἐνεργεῖα.

Ἄντι ὅμως τῶν διάφορα συστήματα νὰ ζητήσωσι τοῦτο τὸ ὄντως ὄν νὰ ὀρίσωσιν, ἐκ τοῦ ὀρισμοῦ τοῦ ὁποίου ἡ λύσις τῶν περὶ ὧν ὁ λόγος ζητημάτων ἔρτηται, ἐζήτησαν μᾶλλον τὴν ὑπαρξίν αὐτοῦ, διὰ τῆς ὄντολογικῆς, κοσμολογικῆς, καὶ τελεολογικῆς ἀποδείξεως νὰ ἀποδείξωσι· μίαν δὲ τούτων μεταχειρισθέντα ὠλιγόρησαν τοῦ ν' ἀποδείξωσι καὶ τὴν συνάρειαν αὐτῶν· αὐτὴν δὲ παραλείψαντα δὲν ἠδυνήθησαν τὸ ὅλον ὄν, ἢ μίαν καὶ μόνην αὐτοῦ ἔποψιν, νὰ ἐποπτεύσωσιν. Ἐὰν εἰς τὴν συνάρειαν αὐτῶν ἀπέβλεπον, ἤθελον ἀληθῶς γνωρίσει, ὅτι αἱ ἀποδείξεις αὗται εἰς τὸ αὐτὸ ὄν ἀναφέρονται, τὸ ὁποῖον διὰ μὲν τῆς ὄντολογικῆς παρίσταται ὡς τὸ ἐξ οὗ, διὰ δὲ τῆς κοσμολογικῆς ὡς τὸ δι' οὗ, καὶ τέλος διὰ τῆς τελεολογικῆς ὡς τὸ πρὸς ὃ πάντα ἐγένετο· ἤθελον γνωρίσει ὅτι τὸ ὄν τοῦτο, ἀρχὴν, μέσον καὶ τέλος ἔχον, εἶναι ὄν ὠρισμένον καὶ τέλειον καὶ οὐχὶ ὄν κενόν, ὄν ἀόριστον, ὡς τὸ ὄν τοῦ θεϊσμοῦ, τὸ ὁποῖον ὁ Σχελλίγγιος ἀρχὴν τῆς νεωτάτης αὐτοῦ φιλοσοφίας ἐποιήσατο.

Μετὰ δὲ τοῦ ζητήματος τούτου συνέχεται καὶ τὸ ζήτημα.

Πῶς εἶναι δυνατὸν κόσμος τῆς τοῦ θεοῦ αἰτιότητος διάφορος νὰ συνυπάρξῃ μετ' αὐτῆς; πῶς δύναται τι αἰτιατὸν νὰ ἦναι τοῦ αἰτίου ἐλεύθερον; πῶς συμβιβάζεται ἡ αἰτιότης τοῦ θεοῦ πρὸς τὴν ἐλευθερίαν τοῦ ἀνθρώπου;

Ὁ Σχελλίγγιος ἰσχυρίζομενος ὅτι ὁ ἄνθρωπος γεννηθεὶς ἐκ τῆς τοῦ θεοῦ δυνάμεως μετέχει καὶ ἐκ τῶν τριῶν, καὶ καθόσον

μετέχει τοῦ Β εἶναι ὡς πρὸς τὸ Α² καὶ Α³, καθόσον δὲ καὶ τοῦ Α² καὶ Α³ καὶ πρὸς τὸ Β, ἄρα καὶ πρὸς τὰς τρεῖς δυνάμεις ἐλεύθερος, καθιστᾷ τοῦ ἀνθρώπου τὴν ἐλευθερίαν καταληπτὴν, ἀποδεικνύων οὕτως αὐτὴν ὄχι ἀρχικὴν, ἀλλὰ ἐπομένην.

Ὁ Σχελλίγγιος τὸν ἄνθρωπον ἐκλαμβάνων ὡς τέλος τῆς δημιουργίας, ὡς τοιοῦτον δὲ, ἔργον τῶν τριῶν δυνάμεων, ὡς τοιοῦτον δὲ, ὅτι αὐτοῦ καὶ αἱ τρεῖς δυνάμεις μετέχουσι, καὶ κοινὸν δεσμὸν ἐν αὐτῷ ἀλλήλαις συνέδεσαν, παράγει ἐντεῦθεν ὅλας τὰς ὑψηλὰς περὶ αὐτοῦ ἐννοίας, τουτέστιν ὅτι εἶναι ναὸς Θεοῦ, ὁ ἀγαπητὸς τῆς Θεότητος κτλ. ἐντεῦθεν παράγει καὶ τὴν ἀναγκαιότητα τοῦ καθήκοντος, ὅπερ ἐστὶν ἡ ἀνάμνησις εἰς τὴν ἀρχικὴν ἐκείνην σχέσιν, εἰς ἐκεῖνον τὸν δεσμὸν αὐτοῦ μετὰ τοῦ Θεοῦ.

Ὁ ἄνθρωπος δὲ ἐν τῷ μέσῳ τῶν τριῶν ὧν, παρίστατο ἐν τῷ χαρᾷ, τουτέστιν ἐν τῷ παραδείσῳ. Ἐπειδὴ δὲ ἡ κατάστασις αὐτοῦ αὕτη δύναται νὰ ἀλλοιωθῇ, παρίσταται ἡ ἀλλοίωσις αὐτῆς ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ ὡς ὄφει.

Ἀλλ' ὅπως ὁ ἄνθρωπος γένηται ἐλεύθερος, ἰσχυρίζεται ὁ Σχελλίγγιος, ἔπρεπε νὰ ἐξέλθῃ τοῦ μέσου, ἡγουν τοῦ παραδείσου, τῆς οὐσιώδους αὐτοῦ καταστάσεως· διότι ἐν ἐκείνῃ τῇ σχέσει ἦτο καθαρὰ οὐσία, καὶ διὰ τοῦτο ἀνελεύθερος· ἅμα δὲ ἐξῆλθεν, εὐθὺς ἠγέρθη ἡ ἐν αὐτῷ δύναμις καὶ κατέλαβεν αὐτὸν, ἐν τῷ ἅμα ἠγέρθη ἐν τῷ ἀνθρώπῳ κινήσις φοβερὰ, ἡ δὲ φύσις ἔμεινεν ἀκίνητος· ἄρα ὁ ἄνθρωπος ἐγένετο ἀρχὴ νέας κινήσεως. Πῶς ὁμοίως δύναται ὁ ἄνθρωπος νὰ γένηται ἀρχὴ νέας κινήσεως; Ὁ Σχελλίγγιος ἀποκρίνεται, λέγων, διότι ὁ ἄνθρωπος ἅμα βουληθεὶς νὰ ἔχη τὰς δυνάμεις, ὡς ὁ Θεός, καὶ πραγματικᾶς, διήγειρε τὴν πρώτην δύναμιν καὶ ἐστερήθη τῆς Θείας δόξης· ἐν τῷ ἅμα δὲ ὁ κόσμος ἠλλοιώθη, ἡ ἐντὸς δύναμις ἐστράφη εἰς τὰ ἐκτὸς, καὶ ἡ ἐκτὸς εἰς τὰ ἐντὸς· διὸ καλεῖται ὁ κόσμος οὗτος τὸ ἀπατηλὸν ἐν (unum versum).

Τὸ Β, τὸ θεμέλιον τῆς δημιουργίας, ὅπερ ὁ ἄνθρωπος διετάχθη νὰ τηρῇ ὑφ' ἑαυτὸν, τουτέστι νὰ μὴ φάγη ἐκ τοῦ ξύλου τῆς γνώσεως, ἐξελθὼν, κατέλαβε τὸν ἄνθρωπον· μετὰ τῆς

ἐκέρσεως δὲ τοῦ Β μετεβλήθησαν καὶ τὸ δεύτερον καὶ τρίτον πρόσωπον εἰς δυνάμεις, καὶ αὕτη ἡ μετάστασις καλεῖται πτώσις.

Ἡ ὑπόθεσις ὅμως αὕτη τοῦ Σχελλιγγίου περὶ τῆς πτώσεως τοῦ ἀνθρώπου, ὡς μεταβάσεως ἐκ δυνάμεως εἰς ἐνέργειαν, ἐναντιοῦται καὶ εἰς τῶν ἐθνῶν τὰ πατροπαράδοτα, καὶ εἰς τὴν Παλαιὰν Διαθήκην, καθ' ἣν ὁ Θεὸς ἐπλασε τὸν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν αὐτοῦ, καὶ εἰς τὴν σκοπὸν τῆς δημιουργίας, καὶ εἰς αὐτὸ τὸ πάνσορον καὶ παντοδύναμον τοῦ δημιουργοῦ.

Ἐάν μετὰ Σχελλιγγίου τὴν πρώτην τοῦ ἀνθρώπου κατάστασιν ὑποθέσωμεν κατάστασιν ἀλογίας, ἀτελείας καὶ ἀνελευθερίας, φανερὸν ὅτι ἡ νῦν αὐτοῦ κατάστασις ἐστὶ βελτίων καὶ ἂν οὕτο, τότε ἡ πτώσις ἐστὶ μέσον τελειοποιήσεως ἀναγκαῖον. Ἐάν δὲ ἡ πτώσις εἶχε τὸν σκοπὸν τῆς τελειοποιήσεως, ἡ ἀπολύτρωσις ἤθελεν εἶναι περιττή, καὶ ἂν αὕτη περιττή, τότε καὶ ὁ χριστιανισμός. Ἐάν δὲ ὁ ἄνθρωπος ὑποτεθῆ ἀτελής, ἀλογον καὶ ἀνελεύθερον ἐνεργεία, τί ἐστὶ τὸ παντοδύναμον καὶ πάνσορον τοῦ δημιουργοῦ; Τί ἐάν τὸ τελειότερον τοῦ θεοῦ ἔργον, ὁ ἄνθρωπος, ὑποτεθῆ ἀτελής, ἀλογον καὶ ἀνελεύθερον; Ὁ ἄνθρωπος, ὡς ἔργον τοῦ θεοῦ τέλειον, ἔπρεπε, διὰ νὰ ᾔηται ἀληθῆς τοῦ θεοῦ εἰκὼν, νὰ ᾔηται τέλειος, λογικὸς καὶ ἐλεύθερος ἐνεργεία, ὡς ἀληθῶς αὐτὸν καὶ ἡ ἱερὰ Γραφή βούλεται.

Ἐάν δὲ τὴν πτώσιν θεωρεῖ μέσον τελειοποιήσεως τοῦ ἀν-

θρώπου εἰς τὴν ἐνεργεία, τὴν πραγματικὴν ἐλευθερίαν;

Ὁ Σχελλίγγιος ἰσχυρίζεται, ὅτι ὁ πραγματικὸς κόσμος ἐγένετο κατὰ συνέπειαν τῆς πτώσεως τοῦ ἀνθρώπου. Ἐάν δὲ ὁδε ὁ κόσμος προῆλθε συνέπεια τῆς πτώσεως τοῦ ἀνθρώπου, πῶς διαμένει; διότι τὸ Β, καίτοι ἐξελθὼν διὰ τῆς πτώσεως τοῦ ἀνθρώπου, μένει εἰς σχέσιν πρὸς τὴν δευτέραν δύναμιν. Ὁ Σχελλίγγιος δηλονότι ὑποτίθεται, ὅτι διὰ τῆς πτώσεως τοῦ

ἀνθρώπου ἐξήφθη ἡ βούλησις τοῦ θεοῦ, καὶ ἡ ἐξαψίς αὕτη κα-
λεῖται ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ ἡ ὀργὴ τοῦ κυρίου.

Καθ' ἓν χρόνον ὁ ἄνθρωπος εὐρίσκετο ἐν τῇ ὀργῇ τοῦ κυ-
ρίου, εὐρίσκετο ὁ υἱὸς ἐν τοῖς μεγίστοις αὐτοῦ πάθεσιν· ὁ χρό-
νος οὗτος ἦτον ὁ χρόνος τοῦ ἐθνισμοῦ. Ὄταν δὲ τὸ Β ὑποτα-
χθῇ τῷ Α² (τῷ υἱῷ), τότε ἕτερος ἄρχεται χρόνος, ὁ χρόνος
τῆς δόξης τοῦ υἱοῦ· ὁ χρόνος ὁμοῦς ἐν γένει εἶναι τῷ Σχελ-
λιγγίῳ αὐτῇ ἡ σοφία, ἢ τὰ πάντα γιγνομένη, καὶ διὰ τοῦτο
τὰ πάντα γινώσκουσα. Κατὰ τὰ τρία δὲ πρόσωπα, διακρίνει
ὁ Σχελλίγγιος καὶ τρεῖς χρόνους, τὸν πρῶτον τοῦ πατρὸς, ὅτε
ὁ πατήρ τὸ ὄν εἶχεν ἐν τῇ ἑαυτοῦ χειρὶ, ἡγουν δυνάμει, τοῦ-
τέστι τὸν κόσμον ἰδανικῶς· τὸν δευτέρον τοῦ υἱοῦ, τὸν πρα-
γματικόν, ὅταν, ὁ πατήρ τὸ ὄν παραδώσῃ τῷ υἱῷ. ὁ πρῶτος
ὁμοῦς χρόνος δὲν εἶναι χρόνος πραγματικός, ἀλλ' αὐτῇ ἡ αἰω-
νιότης, τὸ ἐξ οὗ, ὁ δὲ δεύτερος, ὁ πραγματικός, ἄρχεται μετὰ
τοῦ υἱοῦ, καὶ ὀρίζων τὸν πρῶτον ποιεῖ καὶ αὐτὸν πραγματι-
κόν· ὥστε ἄνευ τοῦ υἱοῦ καὶ ὁ χρόνος ἤθελεν εἶναι δυνάμει καὶ
ἡ δημιουργία· ἐντεῦθεν λοιπὸν τεκμαίρεται ὁ Σχελλίγγιος, ὅτι
ἡ ὑπόθεσις τοῦ ἀπείρου χρόνου εἶναι καθαρὰ ἀλογία, καὶ ἡ ἐν
χρόνῳ δημιουργία ἀκατάληπτος· διὸ εἶναι ἀνάγκη τοῦ χρόνου
νὰ ὑποτεθῇ ἀρχή, καὶ ἡ ἀρχὴ αὕτη αὐτοῦ εἶναι αὐτῇ ἡ αἰω-
νιότης, ὁ δυνάμει χρόνος, ὅν ὁ χρόνος τοῦ υἱοῦ ποιεῖ πραγ-
ματικόν. Ἐπειδὴ δὲ ἡ γένεσις τοῦδε τοῦ κόσμου ἄρχεται με-
τὰ τοῦ πραγματικοῦ χρόνου, τοῦ χρόνου τοῦ υἱοῦ, ὑπάρχει
ὅδε ὁ κόσμος μετὰ τὸν πρῶτον — — — — —

πρῶτον χρόνον καὶ ἄρχεται ἀπὸ τῆς τελευτῆς τοῦ Β ὑπο-
τὸ Α² ὑποταγῆς.

Ἀφ' οὗ χρόνου ὁ ἄνθρωπος ἀπετράπη πῶν ὁδῶν τοῦ Κυρίου,
ἀπεκλείσθη ἡ φύσις ἐντὸς τοῦ στενοῦ κύκλου, καὶ κατέστη ἀκί-
νητος καὶ νεκρά· ἀπὸ τούτου τοῦ χρόνου ἐπικρατεῖ ὁ θρῆνος,
ὅτι οὐδὲν καινὸν ὑπὸ τὸν ἥλιον· ὁ ἥλιος ἀνατέλλει καὶ δύει,
ὅπως ἀνατείλη καὶ δύσῃ αἰῶσις· τὰ πάντα εἰσὶν ἐπίμοχθα, τὰ
πάντα ἄνευ ἀποτελέσματος· τὸ ἐν γένος διαδέχεται τὸ ἄλλο.

τι, ἐν γίγνεται, καὶ αὖθις παρέρχεται, ὅπως κενώσῃ ἐτέρῳ τὸν τόπον ἀπὸ τοῦ χρόνου τούτου ἢ κτίσις παρεδόθη τῇ ματαιότητι· διὸ δύναται τις εἰπεῖν μετὰ Σολομῶντος «ματαιότης ματαιότητων τὰ πάντα ματαιότης» διότι τοῖς πᾶσιν οὐδεὶς ἐνυπάρχει σκοπὸς, τοῖς πόνοις οὐδὲν τέλος, διότι αἰεὶ τὰ αὐτὰ ἐπαναλαμβάνονται, ὡς Ἀριστοτέλης φησὶ, πάντα τὰ ἀνθρώπινα κύκλος ἐστίν· ὁ χρόνος δὲ οὗτος, ὁ χρόνος τοῦδε τοῦ κόσμου, ἐν ᾧ ζῶμεν, ὅστις ἐπαναλαμβάνεται αἰδίως, χωρὶς νὰ ἀναγεννηθῇ νέος, δύναται νὰ παραβληθῇ πρὸς τὸν χειμᾶρρον, ὅστις δὲν παύει βεῖων, καὶ αὐδέποτε ἡρεμεῖ, βέει αἰεὶ, ὅτι νὰ σταθῇ δὲν δύναται, καὶ ἴσχυται, ὅτι δὲν δύναται νὰ παρέλθῃ. Ἐν τῇ ἐπιπέδῃ φύσει πανταχοῦ στάσις, πανταχοῦ ἡρεμία· ἡ ὕλη κινήσις μετέστη εἰς τὸν ἄνθρωπον, ὡς εἰς πνευματικὸν κόσμον· οὕτω λοιπὸν προέρχεται, κατὰ Σχελλίγγιον, ἐν τῷ ἀνθρώπῳ, ὡς καθαρὰ οὐσία, ὡς καθαρῶ συνειδότη, νέα κινήσις, ἡ ὁποία παράγαγε τὴν μυθολογίαν. Τὸ δὲ συνειδὸς ἰατρεύεται δι' ἀναίρεσιν τῆς ἐν αὐτῷ ἀντιθέσεως. Ἐπειδὴ δὲ ὁ ἄνθρωπος ἀνήρρεσε τὴν θεότητα καὶ τὴν ἀρχικὴν αὐτοῦ πρὸς αὐτὴν σχέσιν, μέλλει αὖθις ν' ἀντικαταστήσῃ αὐτὴν, καὶ διὰ τοῦτο ἡ κινήσις αὕτη καλεῖται θεογονική, διότι τὸ συνειδὸς ἐστὶν ὅπερ μέλλει νὰ θέσῃ τὴν θεότητα. Ἀλλὰ καὶ ἡ ὑπόθεσις αὕτη, ὅτι ὁ ἄνθρωπος δύναται τὴν θεότητα αὐτὴν νὰ μεταποιήσῃ, μετ' αὐτῆς δὲ καὶ τὸν κόσμον, ἐναντιοῦται εἰς τὸ πάνσοφον καὶ παντοδύναμον τοῦ Θεοῦ. Παραδεχόμενος λοιπὸν ὁ Σχελλίγγιος τὸν ἄνθρωπον ἀρχὴν νέας δημιουργίας, ἀποφαίνεται ὅτι ἡ γένεσις τῆς φύσεως ἀρχεται ἀπὸ τῆς βαθμηδὸν ὑποδουλώσεως τῆς πρώτης δυνάμειος ὑπὸ τὴν δευτέραν, αἱ δὲ βαθμίδες τῆς ὑποδουλώσεως εἰσὶ βαθμίδες τῆς δημιουργίας. Πρώτη δὲ βαθμὶς αὐτῆς ἐστὶν ἡ γένεσις τοῦ συστήματος τοῦ παντός, διότι τὰ οὐράνια σώματα κατέχονται εἰσέτι ὑπὸ τὴν πρώτην δυνάμιν, καὶ διὰ τοῦτο κινουῦνται αἰεὶ κύκλῳ, ἤγουν ματαίως· καθ' ὃν δὲ βαθμὸν ἡ πρώτη ὑποτάσσεται τῇ δευτέρᾳ, γίνονται καὶ τὰ ἕντα ἀνωτέρας φύσεως, οἷον ἀνέργα, ὀργανικὰ καὶ τέλος ὁ ἄνθρωπος, ὁ στέφανος τῆς δημιουργίας, ὁ μόνος τῆς ἀρχῆς ταύτης ἐλεύθερος.

Ὁ σχελλίγγιος ἄριστος συγγέμων τὴν ὕλην ἀρχὴν μετὰ τῆς λογικῆς τῶν ὄντων, θεωρεῖ τὰ ὄντα ὡς μὴ ὄντα, οὕτω δὲ ἀναιρεῖ τὸ πραγματικόν, καὶ ἀδυνατεῖ διὰ τοῦτο νὰ ἐξηγήσῃ τὴν εἰδικὴν διαφορὰν τῶν λογικῶν καὶ φυσικῶν, καὶ τὴν αἴσθησιν, τὴν φαντασίαν, τὴν μνήμην, τὴν βούλησιν καὶ τὸν νοῦν νὰ διακρίνη οὐσίᾳ ἀλλήλων· δὲν δύναται ἐν ἐνὶ λόγῳ νὰ ἐξηγήσῃ τὴν συνοχὴν τῶν ὄντων μετὰ τοῦ ὄντως ὄντος πραγματικῆν, ἀλλὰ μόνον θεωρητικῆν, ὡς καὶ ἐν τῷ προτέρῳ αὐτοῦ συστήματι.

Μεταβιβάτων δὲ ἐντεῦθεν εἰς τὴν φιλοσοφίαν τῆς μυθολογίας ἀποφαίνεται, ὅτι ἡ μυθολογία ἐξηγεῖ αὐτὴ ἑαυτὴν, καὶ διὰ τοῦτο ἡ ὑπόθεσις αὕτη καθιστᾷ πᾶσαν φιλοσοφικὴν ὑπόθεσιν καὶ πᾶσαν ἀποκάλυψιν περιττήν.

Λαμβάνων δὲ ὑπόθεσιν τῆς μυθολογίας τὸν ἔμφυτον μονοθεϊσμόν ἀποφαίνεται περὶ αὐτοῦ λέγων, ὅτι οὗτος οὔτε θεϊσμός ἐῖναι, οὔτε ἀληθῆς μονοθεϊσμός, ἀλλὰ αὐτὴ ἡ οὐσία τοῦ ἀνθρώπου, τοῦ συνειδότης.

Ἐπειδὴ δὲ ἐν τῷ συνειδότηι ἡ αὐτὴ κίνησις προέρχεται, ἡ ὁποία καὶ ἐν τῇ δημιουργίᾳ, ἔπεται ὅτι ἡ μυθολογία δὲν γεννᾶται ἔξωθεν, ἀλλ' ἔσωθεν, καὶ ἐπειδὴ διὰ τῶν αὐτῶν δυνάμεων, δι' ὧν καὶ ὁ κόσμος, δὲν εἶναι ἐξ ὑποκειμένου, ἀλλ' ἐξ ἀντικειμένου.

Ἐγειρομένη δὲ ἡ πρώτη δύναμις ἐν τῷ συνειδότηι, ἀποκλείει τὰς δύο ἄλλας· καὶ ὁ ἀποκλεισμός οὗτος παράγει τὴν διαδοχὴν αὐτῶν, αὐτὴ δὲ τὰς διαφόρους τῆς μυθολογίας περιόδους.

Καὶ πρώτη μὲν περίοδος εἶναι, ὅταν ἡ πρώτη δύναμις ἀποκλείῃ τὰς δύο ἄλλας, δευτέρα δὲ περίοδος ὅταν ἡ ἀποκλειστικότης αὕτη ἀναιρεθῇ καὶ ἡ πρώτη δύναμις γένηται ἐπιδεκτικὴ ὑποδουλώσεως ὑπὸ τὴν δευτέραν.

Ἢ δὲ τρίτη περίοδος, ὅταν αὐτὴ ὑποδουλωθῇ ἀπὸ ταύτης δὲ τῆς τρίτης περιόδου ἄρχονται αἱ τελειότεραι μυθολογίαι, ἡ Αἰγυπτιακὴ, ἡ Ἰνδικὴ καὶ ἡ Ἑλληνικὴ.

Αὗται δὲ τῆς μυθολογίας αἱ περίοδοι ἀντιστοιχοῦσιν εἰς τὰς τρεῖς μεγάλας τῆς φύσεως περιόδους· ἐκ δὲ τῶν τριῶν τελειότερων, ἡ μὲν Αἰγυπτιακὴ διακρίνεται τῶν δύο ἄλλων, ὅτι ἐξ

αὐτῆ ἢ πρώτη δύναμις ἀναφαίνεται ἰσχυρῶς ἀνθισταμένη, ἢ δὲ Ἰνδικῆ, ὅτι ἀπολέσας ὁ Ἰνδός, ἐν τῇ μεταβάσει πρὸς τὴν δευτέρην, τὴν πρώτην δύναμιν, τὴν βάσιν, κατέστη ἀσταθής, κλιθκὸς καὶ ἐπὶ τέλους δυστυχής, καὶ ἐπειδὴ μετὰ τῆς ἀρχῆς ταύτης, συναπώλεσε καὶ τὸ τέλος, παριστᾷ ἑαυτῷ τὰ πάντα ἀπόκοπα, καὶ διὰ τοῦτο μάταια.

Μόνη δὲ ἡ Ἑλληνικὴ μυθολογία διατηρήσασα τὴν ἀρχὴν καὶ τὸ τέλος εἶναι τελεία, καὶ ταῦτα διατηρήσασα ἀνύψωσε τὸν Ἕλληνα εἰς τὸ πνευματικόν· ὅτι δὲ τοῦτο διετήρησε καὶ εἰς τὸ πνευματικόν ἀνύψωσε, δεικνύει ἡ Ἀθηνᾶ, τὸ τέλος τῆς ἑλληνικῆς μυθολογίας, ὅπερ ἐστὶν ὅλος πνευματικὸν συνειδός· διότι ἡ Ἀθηνᾶ εἶναι τὸ εἰς ἑαυτὸ ἐπανελθὸν συνειδός, καὶ διὰ τοῦτο γνωστικόν· ἡ ἀντίθεσις ἀνηρέθη ἐν αὐτῷ καὶ ἀντικατέστη ἡ ἐνάτης, ἢ ὅποια ἐστὶ τὸ ἐσωτερικόν, ἡ ἔννοια τῆς μυθολογίας. Αὐτὴ δὲ ἡ ἐσωτερικὴ ἔννοια τῆς μυθολογίας εἶναι τὰ μυστήρια, πορευόμενον τῶν ὁποίων ἦτο ὁ μονοθεϊσμός, διότι ἐν αὐτοῖς ἐδιδάσκετο ὅτι οἱ τρεῖς Διόνυσοι ἦσαν εἷς καὶ ὁ αὐτός. Ἐπειδὴ δὲ ὡς κοσμοκράτορες, ὅτι διαδοχικῶς, μάλιστα δὲ ὁ μὲν πρῶτος, ὁ ὤμηστος Διόνυσος, ὡς θεὸς τοῦ παρελθόντος, ὁ δὲ δεύτερος ὁ Σεμέλης, ὡς θεὸς τοῦ παρόντος, ὁ δὲ τρίτος, ὁ Ἴακχος, ὡς θεὸς τοῦ μέλλοντος. Αὐτὴ δὲ ἡ μεταξὺ τοῦ παρελθόντος καὶ τοῦ μέλλοντος θέσις τοῦ Ἑλληνικοῦ συνειδύτος, παράγωγα ἐν αὐτῷ τὸ λυπηρὸν ἐκεῖνο αἶσθημα, ὅτι ποτὲ καὶ αὐτός ὁ κόσμος τῆς πολυθείας καταστραφήσεται, μετ' αὐτῆς δὲ καὶ ἡ πολιτεία, καθότι αὐτὴ ἐθελμελειοῦτο ἐπὶ τῆς πολυθείας, καὶ ἀναστήσεται ὁ ἀληθὴς θεός, ὁ τοῦ μέλλοντος, ἐξηγοῦν πληρέστατα τὸν τραγικὸν ἐκεῖνον τῶν Ἑλλήνων χαρακτῆρα, τὸν ἀγιάζοντα τῆς τέχνης, ἰδίως δὲ τῆς πλαστικῆς, τὰ ἀριστουργήματα, καθιστᾷ αὐτοὺς τῆς ὀρησκείας ἠρτημένους ἐνταυτῷ δὲ αὐτῆς καὶ ἐλευθέρους, καὶ δυνάμει τῆς ἐλευθερίας ταύτης δὲν ἐξωκλείσθη ὁ Ἕλληνας τῆς κοινῆς τοῦ ὅλου ἀνθρωπίνου γένους προόδου, ἀλλ' ἐμμένει ἐλεύθερος ἐν αὐτῇ· μόνη δὲ ἡ δημοσίευσις τῶν μυστηρίων, πρὸς τὸν μέλλοντα θεόν, ἀπηγορεύετο, διότι αὐτὴ καὶ μόνη ἐλογίζετο ἡ μεγίστη κατὰ τῆς πολιτείας προσβολή, καὶ

τὸ μέγιστον κατ' αὐτῆς κακούργημα. Ἐντεῦθεν δὲ τεκμαίρεται ὁ Σχελλίγγιος, ὅτι καὶ τὰ μυστήρια ἦσαν εἰδὸς τι ἀποκαλύψεως, καὶ ἀνάλογον πρὸς τὴν ἀποκάλυψιν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης.

Ἐντεῦθεν δὲ μεταβαίνων ὁ Σχελλίγγιος εἰς τὴν φιλοσοφίαν τῆς ἀποκαλύψεως, διακρίνει αὐτὴν τῆς μυθολογίας λέγων ὅτι αἱ μὲν παραστάσεις τῆς μυθολογίας εἰσὶ γεννήματα κινήσεως ἀναγκαίας ἐν τῷ συνειδῶτι, αἱ δὲ ἰδέαι τῆς ἀποκαλύψεως ἐπενήργουν ἐκτὸς τοῦ συνειδῶτος, ὡς τις ἐλευθέραι αἰτία, ἐνεργοῦσα δι' ἀποφάσεως θείας· ἄρα ἡ ἀποκάλυψις ὑποτίθεται πρᾶξιν τινὰ ἐκτὸς τοῦ συνειδῶτος, καὶ σχέσιν αὐτοῦ πρὸς τὸν Θεόν, τὴν ὁποίαν ὁ Θεὸς ἐκουσίως ὤρισεν. Ἡ ἐπιστήμη λοιπὸν ἐνταῦθα μεταβαίνει εἰς χῶρον ἀνώτερον τοῦ χῶρου τῆς μυθολογίας, διότι ἐν μὲν τῇ ἀποκαλύψει ὑπάρχει ἀπόφασις ἀπολύτως ἐλευθέραι, ἐν δὲ τῇ μυθολογίᾳ κινήσεις ἀναγκαίαι ἐν τῷ συνειδῶτι.

Ἐπειδὴ δὲ ἡ δευτέρα δύναμις, ἡ ὑποτάξασα τὴν πρώτην, διαμένει ἐν τῷ συνειδῶτι, κώζει τὸ συνειδῶς ἐκ τῆς καταστροφῆς· ἐπειδὴ δὲ τὸ συνειδῶς διεσώθη, εἶναι ἀπόδειξις, ὅτι ἐσώθη διὰ βουλήσεως ἐλευθέραι· καὶ ἡ ἐλευθέραι αὕτη βούλησις πρὸς σωτηρίαν τοῦ συνειδῶτος δύναται μόνον ἐν τῷ Θεῷ νὰ ζητηθῇ. Πῶς ὅμως ἡ βούλησις αὕτη δύναται νὰ γνωρισθῇ;

Ἀφοῦ τὴν πτώσιν ἐκείνην ἐγνωρίσαμεν, κατὰ συνίπειαν τῆς ὁποίας ἡ σκοτεινὴ ἐκείνη δύναμις ἀνυψώθη κατὰ τῆς θείας βουλήσεως, εἶπετο καὶ τὴν ἀντικατάστασιν νὰ ἐννοήσωμεν, ἣν ὁ Θεὸς ἀπεφάσισε πρὸ τῆς τοῦ κόσμου καταβολῆς· ταύτην ὅμως τὴν βούλησιν τοῦ Θεοῦ πρὸς ἀντικατάστασιν τῆς ἀνθρωπίνης εἰκόνας δὲν δυνάμεθα ἄνευ ἀποκαλύψεως νὰ γνωρίσωμεν· καὶ τοῦτο εἶναι τὸ μυστήριον ὅτι ἡ ἀποκάλυψις αὐτοῦ εἶναι ἡ ἀποκάλυψις τῆς τοῦ Θεοῦ βουλήσεως. Ἐπειδὴ δὲ ὁ ἄνθρωπος δὲν ἠδύνατο δι' ἰδίας βουλήσεως οὔτε νὰ ἀναγεννηθῇ οὔτε νὰ ἐλευθερωθῇ, ἔδειτο ἑτέρας τινὸς ὑπὲρ αὐτὸν δυνάμεως, ἡγοῦν τῆς θείας βουλήσεως.

Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἀποκάλυψις εἶναι τῷ Σχελλίγγιῳ γεγονὸς ἱστορικὸν καὶ ἀρχαιότερον παντὸς δόγματος δὲν δύναται αὐτῷ

ἡ φιλοσοφία τῆς ἀποκαλύψεως νὰ ἴναι δογματική, ἀλλὰ μόνον ἐπεξηγηματική, καὶ διὰ τοῦτο κατάλληλος πρὸς τοῦτο εἶναι μόνη ἡ φιλοσοφία ἐκείνη, ἡ ὁποία τὸν κόσμον ἐξηγεῖ ὡς συνέπειαν τῆς ἐλευθέρας τοῦ Θεοῦ βουλήσεως.

Εἶδόμεν, ὅτι εἰς τὸ τέλος τῆς δημιουργίας ἡ δευτέρα δύναμις ἐκ δυνάμεως ἐγένετο πρόσωπον, ἀλλὰ διὰ τῆς ἐγέρσεως τῆς πρώτης ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου μετέστη αὔθις ἐκ προσώπου εἰς δύναμιν.

Μετὰ δὲ τῆς ἐγέρσεως τῆς πρώτης δυνάμεως ὅτι μεθίσταται οὐ μόνον τὸ δεύτερον πρόσωπον, ἀλλὰ καὶ ἀποκλείεται τοῦ πατρὸς καὶ γίνεται αὐτοῦ ἀνεξάρτητον. Ἐπειδὴ ὅμως ἔχει τὴν αὐτὴν θέλησιν μετὰ τοῦ πατρὸς πρὸς ἀντικατάστασιν τῆς προτέρας σχέσεως τῆς θείας ἐνότητος, εἶναι αὔθις ἐν μετὰ τοῦ πατρὸς, καὶ αὐτὴ ἡ ὕπαρξις τοῦ υἱοῦ ἐκτὸς τοῦ πατρὸς καθιστᾷ τὸν υἱὸν μεσίτην, καὶ τὴν Καινὴν Διαθήκην καταληπτὴν· διότι ἡ ἐνανθρώπησις εἶναι συνέπεια τῆς ἐκτὸς τοῦ πατρὸς ὑπάρξεως τοῦ υἱοῦ· καὶ ὅταν αὐτὴ ἡ ἐκτὸς ὕπαρξις ἀναιρεθῆ, τότε ἀναιρεῖται ἡ ἀντίθεσις καὶ τῆς τρίτης δυνάμεως, καὶ ἀποκαθίσταται ἡ θεία ἐνότης· ὁ δὲ Χριστὸς, ἀπερατώσας τὸ αὐτοῦ ἔργον, περιεποιήσατο εἰς ἑαυτὸν τὸ ἅγιον πνεῦμα, καὶ ἀναγνωρίζεται ὡς υἱὸς Θεοῦ· καὶ ἐπειδὴ διὰ τοῦ ἁγίου πνεύματος ἀναιρεῖ τὸ ἐν μορφῇ Θεοῦ, ἡγουν τὴν ἐκτὸς τοῦ πατρὸς ὕπαρξιν αὐτοῦ, λαμβάνει τὴν τοῦ ἀνθρώπου, ὅπως συνοικειωθεὶς τῷ συνειδύτι ἀναφανῆ ὡς Θεός.

Διὸ ὁ Σχελλίγγιος ἐν τῇ Χριστολογίᾳ ἀποδεικνύει τρία τινὰ, α) τὴν προὔπαρξιν τοῦ Χριστοῦ ἐν σαρκί, β) τὴν ἐνανθρώπησιν, καὶ γ) τὸν θάνατον καὶ τὴν ἀνάστασιν αὐτοῦ.

Ὁ Σχελλίγγιος ἀποδεικνύει, ὅτι ὁ Χριστὸς ὑπῆρχε καὶ ἐν τῷ ἔθνησιν καὶ τῷ Ιουδαϊσμῷ, πλὴν ὅχι ὡς πρόσωπον, ἀλλὰ ὡς δύναμις, μὲ μόνην τὴν διαφορὰν, ὅτι ἐν τῷ Ιουδαϊσμῷ ὑπῆρχεν ὡς μέλλον πρόσωπον· ἔπρεπε δὲ νὰ ὑπάρχη ἐν τῷ ἔθνησιν καὶ τῷ Ιουδαϊσμῷ ὁ Χριστὸς, πλὴν ὡς δύναμις, ὅπως κατανικήσῃ τὴν πρώτην δύναμιν, τοῦλάχιστον ἐξωτερικῶς, διότι ἡ ἀρχὴ αὕτη ἐσωτερικῶς κατανικᾶται μόνον ἐν τῷ Χριστῷ.

στιανισμῶ, καὶ διὰ τοῦτο ἐν αὐτῷ καὶ μόνῳ ἐξίλεοῦται ἡ ὀργὴ τοῦ Κυρίου ἐντελῶς· ἐπειδὴ δὲ ἄνευ τῆς κατανικήσεως τῆς πρώτης, καὶ τῆς ἐξίλεώσεως τῆς ὀργῆς τοῦ Θεοῦ ὁ ἄνθρωπος ἤθελε καταστραφῆ, γίνεται φανερόν, ὅτι ἡ ἐνανθρώπησις ἠθικῶς ἦτον ἀναγκαία.

Ὡς κυριωτέραν δὲ τῆς ἐνανθρωπήσεως αἰτίαν ἐκλαμβάνει ὁ Σχελλίγγιος τὴν βούλησιν τοῦ δευτέρου προσώπου, καὶ ὅτι τὸ πρόσωπον τοῦτο ἔχει ἐν ἑαυτῷ τὴν ὕλην τῆς ἐνανθρωπήσεως.

Ἐπειδὴ δὲ τὴν ὕλην ὁ Σχελλίγγιος ἐκλαμβάνει σχετικῶς, ἡγουν ὡς πρὸς τι ἀνώτερον, παραδέχεται καὶ διὰ τοῦτο, ὅτι τὸ δεύτερον πρόσωπον ἐγένετο ἄνθρωπος κατ' ἀναφορὰν πρὸς τὸ τρίτον, τὸ ἅγιον πνεῦμα.

Ὁ Σχελλίγγιος δηλονότι ὑποτίθεται τὸν λόγον οὔτε Θεὸν οὔτε ἄνθρωπον, ἀλλὰ φύσιν τινὰ ἰδίαν, ἣτις δὲν δύναται θεὸς νὰ κληθῆ, ὅτι ἐστὶ παρά τὸν Θεόν, οὔτε ἄνθρωπος, διότι τότε ἔπρεπε νὰ ἦναι κτίσμα, ὡς τοῦτο φανερόν, ἀλλ' ὅτι ἡ ἰδία αὕτη φύσις τίθησιν ἑαυτὴν ὡς θείαν καὶ ἀνθρωπίνην, καὶ ἀπὸ τοῦδε ἐν δυαδί φύσεσι· διὰ τῆς μεταβάσεως δὲ τοῦ ἐν μορφῇ Θεοῦ εἰς ἄνθρωπον ἐλευθεροῦται τὸ θεῖον ἐκουσίως καὶ ἐμφανίζεται ὡς θεῖον· ὥστε ἡ ἐνανθρώπησις δεικνύει, ὅτι τὸ ἐν πρόσωπον ἐν δυαδί φύσεσιν ὑπάρχει, καὶ ὅτι ἐν ταύτῃ τῇ διαίρεσει συνίσταται κυρίως ἡ ἐνανθρώπησις· ἐπειδὴ δὲ αὕτη ἐξ ἐνὸς ὑποκειμένου προέρχεται, γίνεται φανερόν, ὅτι ἡ ἐνότης τοῦ προσώπου ὑφίσταται μετὰ τῆς διαίρέσεως· καὶ τοῦτο κυρίως ζητεῖται ν' ἀποδειχθῇ, ὅτι ὁ Χριστὸς ἐν τῇ ἐνανθρωπήσει ἐστὶ Θεὸς ἅμα δὲ καὶ ἄνθρωπος ἐν ἐνὶ καὶ τῷ αὐτῷ προσώπῳ.

Ἐὰν δὲν ἦτον ἄνθρωπος δὲν ἠδύνατο νὰ φανερωθῆ οὐδὲ ὡς Θεός. Ἄρα ἡ ἐνανθρώπησις ἐστὶ καὶ φυσικῶς ἀναγκαία. Ὁ Χριστὸς δὲ ὡς πρὸς τὸ θεῖον θεωρεῖ ἑαυτὸν ἄνθρωπον, καὶ διὰ τοῦτο πάντα καὶ λεγόμενα καὶ πραττόμενα αὐτοῦ ἀνέφερον εἰς τὸν πατέρα, καὶ διὰ τῆς αὐτοῦ ὑποταγῆς μέχρι θανάτου χέκτηται τὸ θεῖον, καὶ διὰ τοῦ Θεοῦ θαυματουργεῖ.

Ἐπειδὴ δὲ ἡ ὑποταγὴ εἶναι ἡ αἰτία τῆς ὑπάρξεως τοῦ Χρισ-

στοῦ γίνεται φανερόν, ὅτι αὐτὴ εἶναι ἡ αἰτία καὶ τῆς διαρκείας τῆς ἀνθρωπίνης καὶ θείας αὐτοῦ ζωῆς.

Ἡ μεγίστη δὲ ἀπόδειξις τῆς πρὸς τὸν Θεὸν τοῦ Χριστοῦ ὑποταγῆς εἶναι ὁ ἐκούσιος ὑπὲρ ἡμῶν αὐτοῦ θάνατος, διότι δι' αὐτοῦ κατενικήθη ἡ πρώτη ἐκείνη δύναμις, καὶ ἀνῆρέθη πᾶσα αὐτῆς ἀντίστασις καὶ πᾶσα ἀπακλειστικότης καὶ αὐθουπαρξία, μετ' αὐτῆς δὲ ἔπαυσε καὶ ἡ ὀργὴ τοῦ κυρίου. Ὁ Χριστὸς δὲ εἰς τόπον ἡμῶν ἀποθανών, δὲν ἀπέθανεν ἕτερον θάνατον, ἢ ἐκεῖνον τὸν ὅποιον ἕκαστος ἄνθρωπος ἀποθνήσκει. Περὶ δὲ τῆς φύσεως τοῦ θανάτου τρεῖς εἰσὶν ἐν γένει παραστάσεις, ἡ ὅτι ἡ ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα χωρίζονται ἀλλήλων, ἡ δοξασία ὅμως αὕτη ὑποτίθεται, ὅτι μόνον τὸ ἐν διαμένει, ἡ ὅτι ὁ θάνατος εἶναι μετουσία, ἀλλὰ τότε ἀναιρεῖται πᾶσα μετὰ τὸ σῶματος καὶ ψυχῆς διαφορὰ, ἡ τέλος, μετὰ Σχελλιγγίου, ὅτι ὁ θάνατος εἶναι δύο διάφοροι τοῦ ὑποκειμένου καταστάσεις, ἐπομένως τὸ αὐτὸ αἰεὶ διαμένει ὑποκείμενον.

Ἐντεῦθεν δὲ ἐπεταί, ὅτι ὁ βίος τοῦ ἀνθρώπου ἔχει τρεῖς περιόδους, τὴν τοῦ νῦν βίου, τὴν τοῦ θανάτου, ὅπου σῶμα καὶ πνεῦμα χωρίζονται, καὶ τὴν τρίτην, τὴν τῆς ἀναστάσεως, ὅπου σῶμα καὶ πνεῦμα ἀλλήλοις συνδέονται.

Αἱ τρεῖς τοῦ Χριστοῦ ἡμέραι, ἡ ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ, ἡ τοῦ θανάτου, καὶ ἡ τῆς ἀναστάσεως, ἀντιστοιχοῦσιν εἰς τὰς τρεῖς μεγάλας τοῦ ὕλου ἀνθρωπίνου βίου περιόδους, καὶ τὰ τρία ταῦτα, ἡ γέννησις, ὁ θάνατος καὶ ἡ ἀνάστασις τοῦ Χριστοῦ εἶναι τὸ ἀνεκτίμητον πάντων τῶν γεγονότων, ἡ κλεῖς τῆς ὅλης τοῦ ἀνθρώπου ἱστορίας.

Ἐντεῦθεν δὲ ἀποδείκνυται ἐν ταύτῳ, ὅτι ἡ φιλοσοφία τῆς ἱστορίας δὲν δύναται ἄνευ τῆς ἐσωτερικῆς ταύτης ἱστορίας νὰ καθιδρυθῆ.

Τὸ νόημα δὲ τῆς ἀναστάσεως εἶναι, ὅτι ὁ Χριστὸς δὲν ἔπαυσεν ὡς ἄνθρωπος· μόνον δὲ ὡς τοῦ Θεοῦ ἀνεξάρτητος καὶ τοῦ ἀνθρώπου ἡδύνατο νὰ ᾔηται μεσίτης· καὶ μόνον ἐν ἀρχῇ Θεὸς ὡς ἡδύνατο αὐθις νὰ γένηται Θεός· διότι ἄλλως ἤθελεν εἶναι ἀποθέρισις ἀνθρώπου τινός· καὶ μόνος Θεὸς ὡς ἡδύνατο νὰ

δοξασθῆ καὶ κάθηται ἐκ δεξιῶν τοῦ πατρὸς, τοῦτέστι νὰ ἴηται ἐν μετ' αὐτοῦ.

Ἐκ τῶν εἰρημένων ἀποδεικνύει ὁ Σχελλίγγιος, ὅτι ὁ χριστιανισμὸς δὲν εἶναι θεωρία, ἀλλὰ ἱστορία πραγματικῆ, καὶ διὰ τοῦτο τὸ κύριον τοῦ χριστιανισμοῦ περιεχόμενον δὲν εἶναι τὸ δόγμα, ἡ διδασκαλία, ἀλλὰ αἱ πράξεις τοῦ Χριστοῦ· ἡ δὲ ἐνέργεια αὐτοῦ ἦν εἰς τὸ νὰ περιποιήσῃ ἡμῖν τὸ ἅγιον πνεῦμα, διότι δι' αὐτοῦ τελειοποιεῖται ἡ ἀναγέννησις, καὶ ὁ ἄνθρωπος ἐλευθεροῦται ἐντελῶς πάσης ἐξουσίας, καὶ μεταφέρεται εἰς τὸ βασίλειον τοῦ πνεύματος, εἰς τὸ βασίλειον τῆς ἐλευθερίας.

Ἐκ τῶν εἰρημένων δῆλον γίνεται, ὅτι ὁ Σχελλίγγιος τὴν μυθολογίαν καὶ τὰ μυστήρια θεωρεῖ ὡς ἀνάλογον προῖον τῆς δημιουργίας, καὶ ἐπανάληψιν αὐτῆς, καὶ συνεπῶς δευτέραν δημιουργίαν, λαβοῦσαν χώραν ἐν τῷ συνειδότι τοῦ ἀνθρώπου· ἐπειδὴ δὲ ἐν τῇ δημιουργίᾳ παραδέχεται περιόδους αὐτῆς, παραδέχεται καὶ ἐν τῇ μυθολογίᾳ περιόδους, ἀντιστοιχοῦσας πρὸς τὰς τῆς δημιουργίας, π. χ. ἡ λατρεία τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῶν αὐρανίων σωμάτων ἀντιστοιχεῖ εἰς τὴν γέννησιν τοῦ παντὸς, ἡ λατρεία λίθων καὶ λοιπῶν πρὸς τὴν τῶν ἀνοργάνων, ἡ τῶν φυτῶν καὶ ζώων πρὸς τὴν τῶν ὀργανικῶν. Ἐπειδὴ δὲ ἕκαστον τῶν ἐθνῶν ἀντιστοιχεῖ πρὸς μίαν τῶν ἐποχῶν τῆς δημιουργίας, λογίζεται ἡ πρόοδος αὐτῶν κατὰ τὴν ἀντίστοιχον τῆς δημιουργίας περίοδον.

Ἐὰν δὲ αἱ διάφοροι τῶν μυθολογιῶν ἐποχαὶ ἀντιστοιχῶσι πρὸς τὰς διαφόρους τῆς δημιουργίας ἐποχὰς, ἔπρεπεν ὁ Σχελλίγγιος συνεπῶς καὶ τὸν χριστιανισμὸν νὰ θεωρήσῃ, καθότι αὐτὸν συνεχίζει τῷ ἐθνισμῷ καὶ ἰουδαϊσμῷ, πρὸς μίαν τῆς δημιουργίας περίοδον ἀντίστοιχον, πρὸς τὴν περίοδον τῆς τοῦ ἀνθρώπου γεννήσεως.

Ἐὰν τοῦτο ἐποίει, ὑπερ συνεπῶς ἔδει, ἤθελεν ἀναγνωρίσει καὶ ἐξηγήσει τὴν ὕλην τοῦ Χριστοῦ ἱστορίαν ὡς ἱστορίαν τοῦ ὅλου ἀνθρωπίνου βίου.

Ἐὰν τοῦτο ἐποίει, τότε ἤθελεν ἀληθῶς τηρήσει τὴν συνέχειαν τῆς θρησκείας, καὶ διὰ τῆς συνέχειας ἤθελε καὶ ἡ ἀπά-

καλύψει καταληφθῆ, τότε ἡ μὲν μυθολογία δὲν ἤθελε παρίστανται φυσική, ἡ δὲ ἀποκάλυψις ὑπερφυσική, μηδεμίαν ἔχουσα σχέσιν πρὸς τὴν φύσιν καὶ τὸν λόγον, καὶ διὰ τοῦτο ὑπὲρ τὴν ἀνθρωπίνην κατάληψιν.

Ἐπειδὴ δὲ ὁ Σχελλίγγιος τὴν πρώτην δύναμιν συγχέει μετὰ τῆς σοφίας, τοῦτέστι τὴν ὕλικήν δὲν ἀναγνωρίζει ὡς πραγματικὴν, ἔπεται, ὅτι καὶ ὁ ἔθνισμός, μετ' αὐτοῦ δὲ καὶ ὁ χριστιανισμός πρέπει ν' ἀναγνωρίσῃ ὅτι ἔχει σημασίαν θεωρητικὴν· ἐάν δὲ ἡ πραγματικὴ βάσις τοῦ ἔθνισμοῦ ἀναιρεθῆ, πρέπει καὶ ἡ τοῦ χριστιανισμοῦ, καὶ ἂν τοῦ χριστιανισμοῦ, τότε ἀναιρεῖται ὁ χριστιανισμός ὡς γεγονός καὶ ἀποδείκνυται θεωρία.

Μετὰ δὲ τὴν χριστολογία γίνεται λόγος ὁ Σχελλίγγιος καὶ περὶ τοῦ Σασανᾶ, ἀποδεικνύων, ὅτι αὐτὸς δὲν εἶναι δημιουργήματα, ἐπομένως, ὅτι ἀρχικῶς δὲν ἦτο κακός, διότι τότε ἤθελεν εἶναι ἀντίθεος. Ἀρχὴ δὲ ὧν γεννᾶται ἐν τῷ συνειδότι, ἄρα δὲν εἶναι ὄν ἀρχικόν, ἀλλὰ διὰ τοῦ ἀνθρώπου γεννηθέν. Ἐπειδὴ ὅμως αὐτὸν ὁ Σχελλίγγιος ἐκλαμβάνει καὶ τοῦ κόσμου ἀρχὴν, ἐξάγει αὐτὸν ἐξ ἀντικειμένου μὲν ὡς τὴν ὄργην τοῦ κυρίου, ἐξ ὑποκειμένου δὲ ὡς τὸν Σατανᾶν.

Ὁ Σχελλίγγιος ποιεῖται λόγος καὶ περὶ ἀγαθῶν καὶ κακῶν ἀγγέλων, ὅτι οὐδὲ αὐτοὶ ἦσαν δημιουργήματα, ἀλλὰ τινὲς μὲν δυνάμεις καθαρὰι, τινὲς δὲ ἐνέργειαι, καὶ ὅτι ὅσοι ὠρίσθησαν νὰ μείνωσι δυνάμεις ἢ ἐνέργειαι, καὶ διέμειναν, εἰσὶν ἀγαθοί, ὅσοι δὲ τὸ ἐναντίον, κακοί· διὸ ἀγαθοὶ εἰσὶν οἱ ὑπεροπτοῦντες τὴν θεῖαν βούλησιν, οἱ δ' αὐτῇ ἐναντιούμενοι κακοί· κακοὶ ὅμως ἐγένοντο διὰ τοῦ ἀνθρώπου. Ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ περὶ Σατανᾶ θεωρίᾳ συγχέων ὁ Σχελλίγγιος αὐτὸν μετὰ τῆς πρώτης δυνάμεως, τοῦ ὑποκειμένου τῆς δημιουργίας, συγχέει αὐτὸν μετὰ τοῦ πρώτου προσώπου καὶ τῆς σοφίας· διότι καὶ ἂν διάφορος, ἐστὶν ὅμως ὁ αὐτὸς οὐσίᾳ μετ' αὐτῶν.

Ταῦτα δὲ πάντα ἀποδεικνύουσι ὅτι τοῦ Σχελλίγγιου τὸ σύστημα στερούμενον τῆς φυσικῆς ἀρχῆς δὲν εἶναι ἱκανὸν νὰ δώσῃ καὶ τὴν περὶ τούτου ἐξήγησιν ἐπαρκῆ.

Μεταβαίνων δὲ ἐκ τῆς ἐσωτερικῆς ἱστορίας εἰς τὴν ἐξωτερικὴν

κὴν τῆς ἐκκλησίας παραδέχεται καὶ ἐν αὐτῇ γέννησιν ἀνάπτου-
ξιν καὶ τέλος. Ταύτας δὲ τὰς τρεῖς τῆς ἐκκλησίας περιόδους
λέγει ὅτι ἀντιπροσωπεύουσιν οἱ τρεῖς τῆς ἐκκλησίας ἀπόστολοι,
ὁ Πέτρος, ὁ Παῦλος καὶ ὁ Ἰωάννης.

Ὁ Πέτρος ὡς θεμέλιον τῆς ἐκκλησίας φέρει τὸν οὐσιώδη τῆς
ἐκκλησίας χαρακτῆρα. Εἰς τὴν περίοδον δὲ ταύτην τοῦ Πέτρου
συγκαταλέγει καὶ τὴν ἑλληνικὴν ἐκκλησίαν, ἡ ὁποία δὲν ἀνε-
πτύχθη, ἀλλ' ἔμεινεν ἀποκεκλεισμένη κατ' ἀντίθεσιν τῆς Πα-
πικῆς ἐκκλησίας, καὶ τοῦ Μωαμεθανισμοῦ.

Ὁ Παῦλος δὲ φέρει τὸν χαρακτῆρα τοῦ πυροειδοῦς, τοῦ πνευ-
ματικοῦ· δι' αὐτοῦ ἀνεπτύχθη νέα ἀρχὴ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῆς
τοῦ Πέτρου ἀνεξάρτητος, καὶ ἡ νέα αὐτῇ ἀρχὴ παρήγαγε τὴν ὑπὸ
Λουθήρου θερησκευτικὴν μεταρρύθμισιν. Ἐπειδὴ δὲ μόνος ὁ Πέτρος
βλέπει πρὸς τὸ παρελθόν, ποιεῖται διὰ τοῦτο καὶ μόνος λόγον
περὶ τοῦ παρελθόντος· ἐὰν δὲ ὁ Παῦλος βλέπει εἰς τὸ παρὸν,
βλέπει μόνος ὁ Ἰωάννης εἰς τὸ μέλλον, διὸ καὶ μόνος ὁμιλεῖ
περὶ τοῦ μέλλοντος, τοῦ εἰς ποιμὴν, μία ποίμνη, κτλ. περὶ παύ-
σεως τῆς ἐπὶ μέρος γνώσεως, τῆς ἀλλογλωσσίας, κτλ.

Ἡ ἐκκλησία ὅμως τοῦ Παύλου ἔπρεπε, τηρήσασα τὴν βάσιν,
νὰ οἰκοδομήσῃ ἐπ' αὐτῆς, καὶ οὕτως ἀμφότεραι αἱ ἐκκλησίαι
ἔπρεπε νὰ μείνωσι μία ἐκκλησία, ὡς ὁ Πέτρος καὶ Παῦλος
ἐνὸς ἦσαν ἀπόστολοι, τοῦ Χριστοῦ.

Ἐπειδὴ δὲ ἐμφότεραι αἱ ἐκκλησίαι ἔμειναν καχωρισμέναι ἀλ-
λήλων, προσδοκᾷ ὁ Σχελλίγγιος καὶ τρίτην ἐκκλησίαν τότε, ὅταν
ἡ ἐνότης αὐτῶν καταληφθῇ.

Αὐτὴ δὲ ἡ ἐλπιζομένη περίοδος εἶναι ἡ περίοδος τῆς ἐκκλη-
σίας Ἰωάννου τοῦ ἀποστόλου· καὶ ἡ ἐκκλησία αὕτη τοῦ Ἰωάννου
ἔσται τὸ ἀληθὲς πάνθεον τῆς χριστιανικῆς ἐκκλησίας. Τότε δὲ,
ὅταν ὅλαι αἱ ἐκκλησίαι ἐνωθῶσιν εἰς μίαν ὁμοῦ, τὴν τοῦ Ἰωάν-
νου, ἔσται μία ποίμνη, εἰς ποιμὴν.

Ἐκθέσαντες δὲ καὶ τὰς τρεῖς τῆς φιλοσοφικῆς τοῦ Σελλιγγίου
ἐναπτύξεως περιόδους εὔρομεν, ὅτι ἐν μὲν τῇ πρώτῃ ὁ Σχελλίγ-
γιος ὑπερτέρησε τὸν Φίχθιον καὶ τὸν Κάντιον, ἐν δὲ τῇ δευτέρᾳ
τὸν Σπινόζαν, ἐν δὲ τῇ τρίτῃ ἀποφηνάμενος τὴν ὅλην φιλοσοφίαν

ἀπὸ Καρτεσίου μέχρι τῶν ἡμερῶν αὐτοῦ προπαιδευτικὴν τῆς νεωτέρας αὐτοῦ φιλοσοφίας, ἀρχὴν δὲ αὐτῆς τὸ θετικὸν ὄν, ἐξ οὗ ἡ δημιουργία πρᾶξις ἐλευθέρα ἐξηγεῖται, ὑπερτέρησε καὶ τὸν Ἐγγelon· ἄρα ὑπερτέρησεν ἅπαντας τοὺς νεωτέρους, καὶ τοὺς πρότερον καὶ τοὺς συγχρόνους αὐτοῦ.

Τοιαύτην δὲ ἀρχὴν ἐκφράσας μέγα τι τῇ ἀληθείᾳ ἐξέφρασε, διότι δι' αὐτῆς ἠλπίζετο νὰ ἀντικατασταθῇ καὶ τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς θρησκείας καὶ τοῦ βίου ἡ πραγματικὴ ἀξία· δι' αὐτῆς νέα ἔποψις νὰ εἰσαχθῇ εἰς ὅλας τὰς ἐπιστήμας· δι' αὐτῆς καὶ ἡ μυθολογία ἀποκατέστη ἐπιστήμη, διὰ δὲ τῆς μυθολογίας ἀπεκτιήθη ἐκτεταμένη πεῖρα, καὶ ὁ κενὸς ἐκεῖνος τόπος μεταξὺ ὑπεριστορικῆς καὶ ἱστορικῆς ἐποχῆς ἐπληρώθη πραγματικαῖς γνώσεσιν· ἡ ἱστορία κατέστη ὅλον τι ὀργανικόν· ἡ θρησκεία ἀπέκτησε βάσιν πραγματικὴν, καὶ ἡ πολιτεία.

Ταῦτα πάντα ἀναδεικνύουσι τὸν ἄνδρα μέγαν, καὶ δικαίως κατὰ τὴν ὁμολογίαν τῶν συγχρόνων αὐτοῦ, ὡς τὸν μέγιστον τῆς ἐποχῆς φιλόσοφον.

Καὶ ἂν ὁ Καρτέσιος τὴν διανοητικὴν πορείαν τῶν νεωτέρων χρόνων ἐν Γερμανίᾳ διέγραψε, καὶ ἂν ὁ Σπινόζας τὴν ἐξ ὑποκειμένου τοῦ Καρτεσίου πορείαν εἰς τὴν ἐξ ἀντικειμένου μετέβαλε, καὶ ἂν ὁ Κάντιος τὴν κριτικὴν φιλοσοφίαν καθίδρυσεν, ἂν ὁ Φίχθιος εἰς ἐπιστημολογίαν ἀνύψωσεν, ἄρα ἕκαστος μίαν καὶ μόνην ἀντιπροσωπεύει ἔποψιν, ὁ Σχελλίγγιος ὅμως οὐ μόνον δὲν μετέβη ἀπὸ τοῦ Φίχθιου εἰς τοῦ Σπινόζου πῆλιν ἔποψιν, ἤγουν ἐκ τοῦ ἐξ ὑποκειμένου εἰς τὸ ἐξ ἀντικειμένου, ἀλλὰ ἀνυψώθη καὶ εἰς ὅλως νέαν ἔποψιν, τῆς προτέρας αὐτοῦ φιλοσοφίας ὅλως διαφέρουσαν.

Καὶ ἂν ἡ νεωτάτη αὐτοῦ φιλοσοφία πολλὰς ἔχει ἐλλείψεις, ὡς ἀπεδείξαμεν, αἵτινες προέρχονται κατὰ τὸ πλεῖστον ἐκ τῆς μεθόδου τῆς προτέρας αὐτοῦ φιλοσοφίας, ἣν παρέλαβε καὶ εἰς αὐτὴν, διορθουμένη ὅμως, καθ' ὃν ὑπεδείξαμεν τρόπον, εἶναι ἱκανὴ καὶ τὴν φιλοσοφίαν ν' ἀπαλλάξῃ πάσης δεινῆς θέσεως, αὐτῇ ἐλευθέραν δίδουσα ἀνάπτυξιν, καὶ τῇ βίῳ ἠθικὴν καὶ ἠδραίαν βάσιν.

Καὶ ἂν καθ' ἑλοκλήριαν ὅλα ταῦτα δὲν κατάρθωσεν ὁ Σχελ-
λίγγιος, ἀπέβλεπεν ὁμῶς εἰς τοῦτο, καὶ εἰς τοῦτο ὕλαις δυνά-
μεσιν ἠγωνίζετο· καὶ χάριν τούτου καταφρονήσας τὰ πρόσ-
καιρα ἀγαθὰ, καὶ τὴν προσωρινὴν δόξαν, ἀφιερῶθη ὅλως εἰς τὴν
ἐπιστήμην.

Ἡ βούλησις τὴν ὁποίαν κατέστησεν ἀρχὴν τῆς νεωτάτης
αὐτοῦ φιλοσοφίας, ἡ ἀγνή βούλησις, εἶναι αὐτὴ ἡ ἰδίᾳ αὐτοῦ
φύσις, ἡ ἀποτελοῦσα τὸ ἀτομικὸν τοῦ χαρακτῆρός του. Ἐπειδὴ
δὲ ἡ βούλησις ἐστὶν ἡ βᾶσις τῆς ἐλευθερίας, ἀπῆτει ὁ Σχελ-
λίγγιος ἐν ἅπασιν ἐλευθερίαν, καὶ ἐν ταῖς ἐπιστήμασι, καὶ ἐν
τῷ βίῳ· διότι ἦτο πληροφορημένος, ὅτι ἡ ἐλευθερία ποιοῦσα
τὸν βίον εὐδαίμονα, προάγει καὶ τὰς ἐπιστήμας, καὶ ὅτι ἄνευ
ἐλευθερίας ἀληθῆς παιδείας ν' ἀποκτηθῆ εἶναι ἀδύνατον· ἄνευ
ἐλευθερίας ἡ ἀρξάμενη τῶν ἐπιστημῶν μεταρρύθμισις κατα-
στρέφεται.

Ἰπὸ τοιούτων ἀρχῶν ἐμπνεόμενος συνεβούλευε, καὶ ἐν τοῖς
συγγράμμασι καὶ ἐν ταῖς παραδόσεσιν αὐτοῦ, καὶ τοὺς νέους
νὰ δίδωνται εἰς τὴν ἀληθῆ ἐπιστήμην, καὶ νὰ ἀσχολῶνται περὶ
αὐτὴν αὐτῆς ἕνεκεν, καὶ τοὺς ἄρχοντας, ἀντὶ τῆς ἐπιπολαίου
παιδείσεως, νὰ ἐμψυχόνωσι τὴν σοβαρὰν καὶ τὴν βαθεῖαν ἐπι-
στήμην, διότι, προστατεύοντες τὴν ἐπιπόλαιον παιδείαν, καὶ
τὴν ἀνικανότητα, καταστρέφουσι τὴν ἀνώτερον τοῦ ἀνθρωπί-
νου πνεύματος πρόδον· αὐτὴν δὲ καταστρέφοντες μορφόνουσιν
ἀνθρώπους ἡμιμαθεῖς, καὶ διὰ τοῦτο τῇ πολιτείᾳ ἐπιζημίους·
ὑποτιθέμενος δὲ ὅλας τὰς ἐπιστήμας συνεχόμενας ἀλλήλαις·
ἐθεώρει τὴν προαγωγὴν μιᾶς προαγωγῆς ὅλων, τὸ δὲ κώλυμα
μιᾶς κώλυμα ἁπασῶν, καὶ μιᾶς φθειρομένης ὅτι ὅλαι αἱ ἄλ-
λαι συμπάσχουσιν ἀλλήλαις· μιᾶς δὲ μετασχούσης ἐλευθερίας
ὅλαι συναισθάνονται ἑαυτὰς προαγομένας καὶ ἀκμαζούσας.

Ὅσον δὲ ἠγάπα τὴν ἀληθῆ ἐπιστήμην καὶ τοὺς ἀληθεῖς ἐπι-
στήμονας, τοσοῦτον ἐμίσει τὸναντίον καὶ ἀπεστρέφετο τὴν
ψευδῆ καὶ τὴν ἐπιπόλαιον μάθησιν, καὶ τοὺς ἡμιμαθεῖς· ἀπόδειξις
τῶν ἡμῖν λεγομένων εἰσὶν αὐτὰ τὰ συγγράμματα αὐτοῦ, ἰδίως
δὲ ἡ περὶ μεθόδου τῆς ἀκαδημαϊκῆς σπουδῆς αὐτοῦ πραγματεία.

Ἡμεῖς δὲ δώσαντες ὀλίκην τινα ἔποιον τῆς φιλοσοφικῆς τοῦ ἀνδρὸς ἀναπτύξεως (διότι ἄλλαχού ἐπραγματεύθημεν ἐν ἐκτάσει περὶ τῶν συστημάτων αὐτοῦ), ἐξ αὐτῆς δὲ καταδείξαντες τὴν σχέσιν αὐτοῦ πρὸς τε τοὺς πρότερον καὶ τοὺς συγχρόνους αὐτοῦ φιλοσόφους, ἐξ αὐτῆς δὲ τὸ μέγεθος καὶ τὴν ἀξίαν τῆς φιλοσοφίας αὐτοῦ, ἐλπίζομεν, ὅτι ἐξεπληρώσαμεν τὸν σκοπὸν, ὃν προσθέμεθα.

Μετὰ δὲ τῆς τοῦ σκοποῦ τούτου ἐκπληρώσεως ἀπονέμοιμεν τῷ σεβαστῷ ἡμῶν διδασκάλῳ τὸν ὀφειλόμενον φόρον. (1).

Καὶ ἂν εἰς ἄλλο δὲν συνετελέσαμεν, πεποίθαμεν ὅμως, ὅτι τὴν ἀσθενῆ σφαιρὴν φωνήν, τὴν ὑψωθείσαν ὑπὲρ τοῦ μεγίστου τῆς ἐποχῆς φιλοσόφου, ὁ πεφωτισμένος κόσμος μετὰ πλείστης ὑποδεχόμενος τῆς εὐμενείας, διότι ἡ φωνὴ αὕτη ὑψοῦται ἐξ Ἑλλάδος, ἐξ ἔθνους ἀρτισυστάτου μὲν, πλὴν τείνοντος εἰς τὸ νῦν κατασταθῆ καὶ μέλος τῆς εὐρωπαϊκῆς οἰκογενείας συντελεστικόν, καὶ τῆς συμπαθείας καὶ εὐνοίας αὐτῆς νῦν φανῆ ἄξιον.

Ἐῖθε μόνον καὶ τὸ ἔθνος τοῦτο νῦν ἀξιώθῃ εὐτυχαστέρων ἐποχῶν, αἵτινες γεννώσι τοὺς τοιοῦτους ἀνδρας, τοὺς διαμένοντας εἰς ἀεὶ τὸ καύχημα τῶν πατρίδων των.

(1) Ἀνεξάλειπτος διαμενῆ ἐν τῇ ψυχῇ ἡμῶν ἡ ἐγνωμοσύνη καὶ οἰκία τὰς παροδόσεις τοῦ ἀνδρὸς, τῶν ὁποίων ἐπτά ὄλα ἔτη νῦν ἀκροασθῶμεν εὐτυχίσταμεν, καὶ διὰ τὴν πατρικὴν αὐτοῦ πρὸς ἡμᾶς στοργὴν ὥστε εὐχόμεθα, μετὰ τοῦ σοφοῦ καθηγητοῦ τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων κυρίου Κ. Ἀσωπίου νῦν διατηρηθῆ καὶ παρ' ἡμῖν ἐκ μὲν τῶν διδασκόμετων πρὸς τοὺς διδασκομένους ἢ πατρικὴ στοργή, ἐκ δὲ τῶν διδασκομένων πρὸς τοὺς διδασκοντας τὸ σεῖμα καὶ ἡ ἀφοσίωσις· διότι ἡ ἀμοιβαία ἀγάπη καὶ οἰκειότης (ὅπερ θεωρεῖται ἄλλο χαρακτηριστικὸν τῆς Ὀλλανδικῆς σχολῆς, ὅπερ ὁμως διατηρεῖται κατὰ τὸ πλεῖστον καὶ ἐν Γερμανίᾳ, καὶ ὁ μέγας φιλόσοφος διέτρηται πρὸς τοὺς γνησίους αὐτοῦ μαθητάς) οὐ μόνον αὔξει καὶ τῶν διδασκόμετων καὶ τῶν διδασκομένων τὸν ἔρωτα πρὸς τὰς τέχνας καὶ τὰς ἐπιστήμας, ἀλλὰ γίνεται πρόξενος καὶ τῆς προαγωγῆς αὐτῶν. (ἴδ' σελ. ροβ'. σσμ. 1. τῆς ἱστορίας τῶν Ἑλλήνων ποιητῶν καὶ συγγραφῶν ὑπὸ Κ. Ἀσωπίου. Ἀθήναι 1850).